

Josef Hladký, *Úvod do studia anglického jazyka*, 2006

OBSAH

JAZYK

ČESKÁ ANGLISTIKA

ANGLIČTINA

DICTIONARIES & GRAMMARS

THE ORIGIN OF LANGUAGE

THE HISTORY OF DIACHRONIC LINGUISTICS

THE HISTORY OF SYNCHRONIC LINGUISTICS

STRUCTURALISM

GLOSSARY OF LINGUISTIC TERMS

1 JAZYK

1.1 Filologie – jazykověda – jazyk – řeč – dualismus

filologie – nauka o jazyce a literatuře některého národa (národů),

jazykověda = *lingvistika* = *jazykozpyt* (hlavně ve spojení „indoevropský srovnávací jazykozpyt“)

jazyk:

(i) (= *řeč*) – obecně lidská schopnost vzájemného sdělování pomocí kódu zvaného jazyk (ii);

(ii) systém znaků (kód) sloužící jako základní prostředek ke sdělování informací v lidské společnosti. Mluvíme pak o konkrétních jazycích a o jazyku vůbec.

Sdělovací systémy u zvířat (populárně „řeč zvířat“)

včely: Karl von Frisch (1886–1982), rakouský zoolog a fyziolog, jeden ze zakladatelů etologie, nauky o chování zvířat, v r. 1973 mu byla udělena Nobelova cena (spolu s Konradem Lorenzem a Nikolaasem Tinbergenem); pozoroval včely a zjistil, že se dorozumívají pohyby, „tancem“: včela, která se vrátí s pylem do úlu, vyjádří pohyby zprávu: at’ devět včel letí 500 metrů na JV; *šimpanzi*: mezi sebou se dorozumívají pomocí gest a zvuků; jejich rozsah komunikace je možno rozšířit pomocí gest, nikoli slov: samička *Washoe* se naučila asi 130 znaků umělého jazyka odvozeného od jazyka hluchoněmých;

delfini: v prvním roce života si vytvoří přezdívku, jméno: zvláštní zvuk, kterým se představuje ostatním delfinům. Delfini jsou schopni napodobit jména druhých delfinů a volat jimi na své kamarády. Protože ve vodě bývá někdy vidět jen na několik metrů, spoléhají delfini na sluch, který se ve vodě šíří mnohem lépe než vzduchem.

papoušci: imitují pouze formu, zvuky, bez znalosti významu.

Komunikace u zvířat je založena na tom, že každá jednotka má jednoznačný význam (upozornění na potravu, soutěžení o ni nebo žádost o ni u mláďat, varování, vymezení prostoru,

poznání a pozdrav, reprodukce, sdružování, utěšování, naznačení vzrušení), komunikace není založena na DUALISMU, podle něhož se kombinací prvků uzavřeného systému jednotek, které nemají význam, vytváří otevřený systém vyšších jednotek (fonémy – slova). Řeč zvířat není spojena s myšlením. Lidé mohou pomocí jazyka, na rozdíl od komunikace u zvířat, mluvit o věcech vzdálených v čase a prostoru, mohou říkat nesmysly a mohou lhát, mohou mluvit o jazyce samotném a dovedou jazyka užívat tvůrčím způsobem.

Lidský jazyk se pravděpodobně postupně a velmi pomalu vyvíjel z výkřiků tak, že se nejdříve uzavřený systém výkřiků otevřel, tj. rozšířil, a potom se výkřiky rozložily na hlásky. Tak byl zaveden princip dualismu. Jazyk se objevuje asi před 300 000 lety, ovšem plně rozvinutý až před 50–70 000 lety. Pokud např. užívali jazyka Neandrtálci, nemohli vyslovit samohlásky /i/ a /u/.

1.2 Studium jazyka

Jazyk byl studován a popisován již ve staré Indii. V Evropě sepsali první gramatiky Řekové, od nich je převzali Římané.

19. století znamená nadvládu historické srovnávací jazykovědy, která snesla ohromný materiál z vývoje jazyků, na základě značně jednotné metodologie jej zpracovala a rekonstruovala i předhistorické fáze vývoje jazyků.

20. století znamená orientaci na celostní výklad jazyka. Základy moderní jazykovědy (Hausenblas 1970):

1. **znaková povaha** jazykových prostředků: jazykové prostředky fungují v dorozumívacím procesu jako znaky, tj. jevy, které poukazují k určitým skutečnostem mimo sebe, jsou nositeli určitých významů. Podle švýcarského lingvisty Ferdinanda de SAUSSURA spočívá znakovost v tom, že vztah mezi označujícím (nositelem významu, *signifiant*, *signifier*) a označovaným (*signifié*, *signified*) je arbitrární, nemotivovaný, daný konvencí, pro mluvčího konkrétního jazyka závazný. Podle tohoto pojetí většina slov v každém jazyce jsou znaky a výjimku tvoří zvukomalebná, onomatopoická slova, u nichž vztah mezi označujícím a označovaným je motivován.

Americký filozof Charles Sanders PEIRCE (1839–1914) rozlišil tři typy znaků:

- a) IKONA, která je založena na fyzické, faktické podobnosti mezi *signifiant/signifier* a *signifié/concept signified*, např. fotografie, mapa, zvukomalebná slova;
- b) INDEX, který je založen na fyzické, faktické souvislosti, např. kouř a oheň, zvýšená teplota a nemoc, ukazovací zájmena;
- c) SYMBOL, který je založen na naučené, konvenční souvislosti: slova *stůl*, *table*, *Tisch* atd.

Stupnici ikona – index – symbol můžeme uplatnit na vývoji písma. Nejdříve byly ikony: jeskynní malby, např. asi 15 000–10 000 let před n.l. v Altamire v jižním Španělsku, a sumerské obrázkové nápisy (piktogramy) z doby asi 3000 před n.l. Piktogramy se nejdříve psaly shora dolů (první sloupec v tabulce: pták, ryba, vůl, obilí, noha; asi 1500 znaků), později zprava doleva a přitom se otočily o 90° (druhý sloupec). Spojením dvou pikto gramů se označil další pojem, např. pták a vejce znamenaly plodnost, spojením několika piktogramů vznikly ideogramy, např. znak pro ženu a znak pro hory znamenal ‚cizí žena, otrokyně‘. Z piktogramů se vyvinuly babylonské klínové znaky (1800 před n.l. ve sloupci 3 a 600 před n.l. ve sloupci 4; význam znaků se rozšířil, např. znak pro nohu znamenal podle kontextu též ‚jít‘, ‚stát‘, ‚přepřavovat‘, ale počet znaků klesl).

2. **funkční pojetí jazyka:** jazyk slouží jako základní prostředek sdělování. Sdělovací funkce má směrodatný vliv na podobu jazyka.

Jazyk nestačí definovat jako

- výsledek historických procesů,
- výraz kolektivu,
- odraz mimojazykové skutečnosti

Tři základní funkce jazyka definoval v r. 1934 rakouský psycholog Karl Bühler podle toho, k čemu se dělení vztahuje: (i)

čistě sdělovací, něm. *Darstellung*, angl. často *reference*, vztahující se k věci, (ii) expresivní, něm. *Ausdruck*, angl. *expression*, vztahující se k mluvčímu, a (iii) apelová, nazývaná též konativní, něm. *Appell*, angl. *appeal*. K těmto třem přidal Roman Jakobson funkci fatickou, která slouží k navázání, pokračování a přerušování komunikace (*Can you hear me?*), funkci poetickou a funkci metajazykovou, tj. sdělování o jazyce. Ve většině sdělení se tyto funkce různě kombinují, ale jedna z nich je obvykle dominantní.

3. pojetí jazyka jako **systemu** prostředků

Pravidla ovšem mají výjimky, zákony mají další podmínky, což je možno vysvětlit společenskou (lidskou) povahou jazyka, např. *dobrý – lepší – nejlepší* (ale v nářečích *dobrý – dobřejší – nejdobřejší*).

Jazyk není logická soustava, není ‚beautifully regular‘, např. dva zápory nedávají klad; plurál angl. *mouse* a preteritum sloves *go* a *ride* zní pouze v dětské řeči *mouses, goed* and *rided*; je logičtější *cupful* nebo *cupfuls*? (OALD: *cupfuls*).

Nepřesné představy o jazyku a o jazycích:

- (i) primitivní a vyspělé jazyky: neexistují. Slovní zásoba některých kmenů může být omezenější, ale podstata jejich jazyka je stejná jako u jazyků vyspělých společností (dualismus, znakovost, funkčnost, systém). Slovní zásoba vždy odpovídá životnímu prostředí, stupni vzdělanosti a stavu technického pokroku, např. Eskymáci rozlišují různé druhy sněhu (Boas 1911), kmen žijící v tropech bude mít bohatou terminologii pro tropické ovoce atd.
- (ii) estetické hodnocení jazyků a dialektů: ‚afektovaný, líbezný, škaredý‘ atd. V podstatě jde o subjektivní hodnocení na základě intonačních vzorců: mluvčí jiných jazyků či jiných variant naší mateřštiny užívají jiné intonační vzorce a tentýž vzorec pak může mít v jiném prostředí jiný význam. Důležitý je význam pro mluvčí toho či onoho jazyka, té či oné varianty.
- (iii) historie jako zdroj správnosti – novoty, zvl. cizí slova (dříve německá, dnes anglická v češtině, nebo latinská slova v angličtině, zvl. v 16. a 17. století), znamenají úpadek, krizi češtiny či angličtiny. O milovnících starých slov prohlásil akademik Ryšánek (1877–1969), že čeština by v krizi nebyla, kdybychom někdy za Husa vymřeli.
Česká slova z němčiny a angličtiny, proti nimž se již neprotestuje:

- a) slova převzatá přímo z němčiny, např. *balast, barva, bavlna, bíbr, blikat, bouda, brak, brýle, cech, cejch, cejn, celta, cimbuří, cín, cíp, cop, couvat, cválat, cvalík, cvikr, čepovat, činka, deka, došek, hák, havíř, hezký, Honza, houf, hřbitov, chvíle, kašna, kejkle, klacek, klapka, klenot, kliknout, knedlík, knoflík, knot, koule, krocan, krompáč, krunýř, krychle, kužel, lán, lano, lišta, louh, los, lump, lunapark, lůza, malíř, malovat, mašle, morek, mýto, nudle, paragon, parta, plachta, plech, plenta, plotna, pumpa, punčocha, pusa, pytel, rám, ranec, rýha, rys (,vlastnost‘), rytíř, spořit, šafář, šachta, šarvátka, šelma, šermovat, šlechta, šotek, špendlík, šperk, šrot, šroub, šunka, švagr, tápat, taška, trám, tretra, troufat si, truhla, tuna, valčík, válec, vánoce, varovat, veka, žert, žok, žumpa;*
- b) slova z jiných jazyků převzatá prostřednictvím němčiny, např. *agent (L), achát (L), akcie (L), alarm (It), alej (F), anýz (Gr), atentát (F), azyl (L), bajonet (F), balada (F), baldachýn (It), balet (It), banán (Sp or Port), bankrot (It), baron (F), bastard (F), bažant (Gr), bilance (It), blamáž (F), blokáda (F), blůza (F), bonbon (F), bonmot (F), brilantní (F), bunkr (E), celer (It), cibule (L), cigareta (F), cihla (L), cícha (L), cikáda (L), cirkus (L), císař (L), citron (It), clo (L), cukr (It < Ar < Pers < In), datle (Gr), dort (L), dýka (F), fazole (L), fial(k)a (L), jeptiška (L), kacíř (Gr), kalich (L), kanár (Port), kaple (L), kartáč (It), kedluben (It), klášter (L), komín (Gr), komorná (L), koncert (L), kopírovat (L), kufr (F), kuchyně (L), lampa (Gr), matný (F), matrace (It < Ar), melírovaný (F), mlýn (L), móda (F), papír (Gr), pár (,dvojice‘, L), pas (F), piškot (F), plakát (Du), porcelán (It), princ, princezna (F), pštros (G), pult (L), puška (L < Gr), raketa (,střela‘, It), role (,úloha; válec‘; F), rota (F), rubín (L), rybíz (Ar), sál (F), skandál (L), talíř (Rom), talisman (F < Ar < Gr), tanec (F), tapeta (Gr), tendence (L), terč (Rom), tucet (F), vana (L), vata (F), váza (F), vesta (F), žalm (Gr), žehnat (L), země (L), židle (L), žold (L), žula (L)*
- c) slova z hovorové češtiny nebo nářečí, např. *ajnlík, akorát (L), artikl (L), aušus, dávat bacha, bál, banda, bazírovat (Gr), buřt, cajk, cálovat, cimprlich, cimra, fajfka, fajn, flaška, flinta, fofr, fór, fortel, fošna (L), frajer, fuč, fuj, furt, fušer, handlovat, haraburdí, hastrman, jarmark, kafe (Ar), mít kliku, krám, kravál, kšeft, kurát, kvartýr (F), marod (F), marš (F), masírovat (F), mašina (F), maširovat, muzika (L), partaj (F), porta (F), pres (L), randál, rest (It), šacovat, šibřinky, šichta, šiml (kůň), šlak, šlendrián, špagát (It), špás, špek, špicl, špitál (L), špunt, šutr, švanda, švindl, verbuňk, vindra;*
- d) česká slova z angličtiny, např. *ahoj, fotbal, puk, sport, jazz, džem, džin/gin, film.*

Puristé se snaží vytvořit domácí názvy pro všechno, např. čtenáři magazínu *DNES* navrhovali v r. 1995, aby INTERNET byl nahrazen českými výrazy *bezedno, dataráj, chytrozvyš, krokdotmy, lidipoj, mozko-násobitel, propojsvět, rozumuvýprodej, sblížník, světrozum, údajobludiště, vědyklíč, vševjednom, zeměbůh*. Podobně PIERCING měl být vyměněn za slova *cedníkace, d'ourizace, kožozavěšovač, kráslopich, módobodání, modotrp, řešetomání, sebebich, skrzomas, tělovrtna, všehopich* a MAKE-UP za slova *bubumaska, hrůzomaska, ksichtohyžd, lícoděs, lžitvář, marfušník, marně, maskáč, mužolapka, ničplet, pleťokras, proměšok, přetvářka, samcovábník, uhropyřč, voklavoko, vráskokryt, znovuzrod*. Stejně neústrojně tvořili své návrhy brusiči v 18. a 19. století: *nosočistoplena kapesník, myslivíř filozof, věžovlice pyramida, vyzřelka brýle*. Josef Dobrovský nazval brusiče *gramatickými břídily a příštípkáři slov*.

- (iv) jazyku lze nařídít: zásahy zvenčí mohou být úspěšné jen v mimořádné situaci, např. za českého národního obrození bylo běžné slovo *luft*, převzaté z němčiny, nahrazeno slovem *vzduch*, vytvořeným podle ruského *vozduch*.
- (v) národní jazyky jsou vytlačovány angličtinou a hrozí jim zánik. Příčinou jsou prý USA, NATO, Evropská unie atd. Jde o politickou propagandu nebo o pesimistický výklad změn v národních jazycích. Např. v EU nezanikl žádný jazyk. Jazyky mizí, pokud vymírají jejich

mluvčí. Angličtina se ovšem stala celosvětovým dorozumívacím jazykem a v některých zemích, např. v Indii, slouží jako státní jazyk, protože se v zemi mluví desítkami různých jazyků, z nich žádný by neměl převažovat nad jinými. Původně se ovšem uvažovalo o tom, že užívání angličtiny bude trvat jen přechodnou dobu.

Jazykověda je věda, protože:

- a) má svůj předmět bádání, specifickou výseč reality,
- b) má specifický, systematický soubor ověřitelných poznatků jí vlastní a systém pojmů, vlastní jazyk,
- c) má specifické, vlastní metody (vědecká metoda: pozorování jevů, vytvoření hypotézy, ověřování opakovatelnými pokusy, formulace teorie).

Většina hypotéz je mylná, a proto platí jednoduchá zásada: hypotéza platí, pokud se jí podaří dokázat experimentem – nejen jednou, ale za předem definovaných podmínek vždy se stejným výsledkem. (Experiment zavedl do procesu poznávání světa františkán Roger Bacon, ?1214–92.) V jazykovědě nahrazujeme pokusy průkazným počtem dokladů. Mimovědecké poznání (např. intuice jako funkce zkušenosti) jde zkratkou, výsledky mohou být platné, avšak jsou nesystematické, nahodilé, nejisté, neopakovatelné. „Vědecké poznání je nekonečný proces. Nikdy se nemůžeme dobrat definitivního konce, žádné absolutní pravdy, ale vždy jenom zjištění, že věci jsou jinak, než jak jsme se dosud domnívali. Každé takové poznání má zase jenom přechodné trvání.” (Cyril Höschl)

Lingvistika může být

- obecná – zabývá se obecnými principy jazykových systémů,
- deskriptivní – zabývá se konkrétním jazykem nebo konkrétními jazyky,
- synchronní – studuje jazyk v určitém momentu jeho vývoje,
- diachronní – sleduje vývoj jazyka,
- aplikovaná – např. lexikografie
- srovnávací – studuje genetickou nebo typologickou příbuznost jazyků,
- kontrastivní (konfrontační) – porovnává shody a rozdíly mezi jazyky

Třídění jazyků

diachronní, historické, genetické: jazyky slovanské, germánské, románské a některé další, patřící mezi jazyky indoevropské.

synchronní, typologické: analytické a syntetické jazyky. Syntetické jazyky, např. čeština, vyjadřují gramatické vztahy pomocí koncovek, kdežto analytické jazyky, např. angličtina, užívají pomocná slova.

Popis jazyka

1. plán zvukový: FONETIKA a FONOLOGIE. Fonetika si všímá buď artikulace nebo akustického dojmu (jednotkou je hláska), dále přízvuku, rytmu a intonace. (S přízvukem a s intonací pracuje i funkční rozbor větný.) Fonologie (jednotkou je foném) se zabývá funkcí hlásek ve slově: /ŋ/ v češtině a [ŋ] angličtině.
2. plán morfologický, MORFOLOGIE: jednotkou je slovo nebo morfém. Slova se dělí na morfémy, tj. nejmenší jednotky, které mají význam (fonémy nemají význam). Rozlišujeme morfémy základové (kořeny, kmeny) a nastavbové. Nastavbové morfémy se dělí na slovtvorné (derivační) a tvaroslovné (flektivní, gramatické) afixy: prefixy (*před-voj*, *un-familiar*), sufixy (*pán-em*, *boy's*), infixy (nosový infix v lat. *tetigi – tango*).
3. plán syntaktický, SYNTAX, SKLADBA: jednotkou je věta.

Vedle těchto klasických plánů (uvedené rozdělení je jedním z možných) pracujeme při popisu jazyka s dalšími rovinami:

4. rovina AKTUÁLNÍHO ČLENĚNÍ VĚTNÉHO (FUNKČNÍ PERSPEKTIVA VĚTNÁ): dělení na téma (též východisko, základ), přechod a réma (též jádro):

Otec bije syna – Syna bije otec – Otec syna bije atd

Byl jednou jeden král a ten král měl tři dcery

5. rovina slovní zásoby:

LEXIKOLOGIE: nauka o slovní zásobě, lexikonu; popisuje lexémy, jejich funkce, význam a subsystemy. Homonyma (homografa: *fair, lie*; homofona: *sea, see*), synonyma, diafona (dublety: *řazení – řadění, often /of^{ən}, oft^{ən}/*), antonyma (*big – small, single – married, buy – sell*).

LEXIKOGRAFIE: teorie i praxe zpracování slovní zásoby ve slovnících. Nelze stanovit jednotné třídění slovníků, hlediska se překrývají: filologické – encyklopedické; výkladové – překladové; abecední – věcné, obrázkové; pro rodilé mluvčí – pro cizince (learner's dictionaries); synchronní – diachronní; slovníky synonym, slovníky kolokací, slovníky frazeologické, výslovnostní.

ETYMOLOGIE: historie slov

ONOMASTIKA, ONOMATOLOGIE: nauka o povaze, tvoření, vzniku a rozšíření vlastních jmen

SLOVOTVORBA: může být chápána také jako samostatná disciplína

Do jazykovědy dále patří

SÉMANTIKA: nauka o významu jazykových jednotek,

PRAGMATIKA: zabývá se jazykem z hlediska mluvčích: jaké volí prostředky a jak jimi působí na jiné účastníky komunikace.

STYLISTIKA: nauka o stylu, tj. o výběru a využití jazykových prostředků typických pro určitou funkci, jazykový projev nebo jedince

2 ČESKÁ ANGLISTIKA

Nejstarší duchovní kontakty s anglickým prostředím

Česko-anglické kontakty ve středověku (Wycliffe, podle Komenského duchovní otec české reformace, Hus, Chelčický) byly spojeny s latinou. Latinsky korespondoval i J.A. Komenský, když se např. jednalo o anglickém překladu jeho učebnice *Janua linguarum reserata* nebo když se připravovala jeho cesta do Anglie. *Janua linguarum* byla přeložena do mnoha jazyků a anglický překlad byl pravděpodobně první. John Harvard (1607–1638) měl výtisk Komenského učebnice mezi knihami, které si vzal do Ameriky. Další výtisky byly dovezeny později. Mezi studenty, kteří se z Komenského učili latinu, byli i dva Indiáni: Joel Jacoomis a Caleb Cheeshahteaumuck.

Komenský angličtinu znal a při hledání univerzálního jazyka ji ohodnotil takto: angličtina je ještě snazší než francouzština, ale hodí se nám ještě méně, poněvadž je to ještě větší snůška (*Panglottie* VI.10); k sestavení nejkrásnějšího a nejdokonalejšího jazyka najde se v každém známém jazyce něco vhodného: ... angličtina — přirozený rod u substantiv (*Panglottie* VII.3).

Zájem o anglickou literaturu

Ohlasem na německá představení Shakespeara v Praze v 70ých letech 18. století byly dvě povídky vydané v Jindřichově Hradci v r. 1782: *Kupec z Venedyku* a *Makbet*. První české překlady Williama Shakespeara (Karel Ignác Thám: *Makbet*, 1786, Josef Jakub Tandler: *Hamlet*, Prokop Šedivý: *Král Lear*) vycházely z prozaických překladů německých.

První české překlady Shakespeara z angličtiny vydali na Slovensku evangeličtí kněží: v r. 1806 vyšel Hamletův monolog v překladu Bohuslava Tablice (1769–1832) a v r. 1830 *Hamlet* přeložený Michalem Bosým (též Boszy, Boszi, Bosszy, básnickým jménem Bohuslav Křížák, 1780–1847). Oba poznali angličtinu během svého studia v Jeně (v tehdejší rakouské říši nebylo žádné vyšší učiliště pro evangelické kněze). Tablic přeložil rovněž ukázky z Popa a z Lytteltona (*Anglické Múzy v československém oděvu*, 1831).

Nejen Shakespeara poznávali Češi nejdříve z německých a polských překladů: německý překlad Byronova *Childe Harolda* vydaný v r. 1821 ovlivnil Kollárovu *Slávy Dceru*, kdežto Mácha byl Byronem ovlivněn díky polskému překladu některých básní. František Ladislav Čelakovský přeložil Scottovu *The Lady of the Lake* (*Panna jezerní*, 1827), vedle originálu měl však k dispozici i polský překlad.

„Muzejní“ neboli „matiční“ překlad Shakespeara:

Dramatické dílo Williama Shakespeara 1854–1872. Vydával Sbor musejní pro vědecké vzdělání řeči a literatury české (tj. Matice česká). Rozhodnutí vydat Shakespearovo dílo bylo učiněno v r. 1854, v r. 1856 bylo 32 her přeloženo, ale do r. 1859 vydáno pouze osm. Další vydávání bylo pro malý zájem čtenářů zastaveno a obnoveno bylo v r. 1861. Nesplnil se tak původní plán vydat celé dílo do r. 1864, k 300. výročí narození velkého alžbětince. Překládali:

Jakub MALÝ (1811–1885); napsal první českou monografii o Shakespearovi, *Shakespear a jeho díla*, kterou bylo muzejní vydání uzavřeno. Přeložil 11 her: Veselé ženy Windsorské, Král Jindřich VI. , 1., 2. a 3. díl, Mnoho povyku pro nic za nic, Othello, Konec vše napraví, Marná lásky snažení, Jak se vám to líbí, Troilus a Kressida, Perikles. ‘Malý nepřekládal doslovně, nedával si práci se slovními hříčkami, které považoval za jakési příměsky, špinu, která nejde pořádně přeložit a vlastně ani není překladu hodna.’ (Martin Hilský v *MF Dnes* 18.12.1999)

František DOUCHA (1810–1884); zpočátku byl domácím knězem v šlechtických rodinách, v r. 1848 si najal celou klášteru; básník, překladatel, bibliograf; zapisoval národní písně pro K.J. Erbena; když dostal nevyhoiditelnou písarskou křeč do pravé ruky, naučil se psát levou;

osvojit si 14 jazyků; překládal z ruštiny, polštiny, italštiny, francouzštiny, španělštiny atd; z angličtiny překládal Burnse, Byrona, Drydena, Irvinga, Longfellowa, Miliona, T. Moora atd.; na matičním překladu se podílel 9 hrami: Život a smrt krále Richarda III., Koriolanus, Julius Caesar, Král Richard II., Večer tříkrálový aneb Cokoli chcete, Král Jan, Sen v noci svatojanské, Dvě šlechticů Veronských a Romeo a Julie (Douchův již druhý překlad této hry).

Josef ČEJKA (1812–1862; psal se též Jan Josef Č., Josef Rodomil Č.); lékař, dermatovenerolog, profesor UK, tvůrce české lékařské a hudební terminologie, básník, prozaik, známý také jako přítel, lékař a literární rádce Boženy Němcové, stal se duší celé akce. Za Bachovy éry byl na seznamu politicky kompromitovaných osob za svou činnost v revolučním roce 1848, od počátku r. 1850 se strnil veřejného života. Byl proti rasové diskriminaci a pro sžití židovského živlu s českým národem (*Lexikon české literatury*). Překládal ze španělštiny, němčiny, angličtiny (Byron, Longfellow, H.K. White), francouzštiny atd; 9 her: Cymbelín, Král Jindřich V., Antonius a Kleopatra, Veta za vetu, Komédie plná omylů, Timon Athenský, Pohádka zimního večera, Král Jindřich VIII. a Titus Andronikus.

Josef Jiří KOLÁR (1812–1896); druhé křestní jméno přijal z obdivu k George Byronovi; herec (hrál české i německé role), režisér, autor romantických historických dramát a veseloher; vedle klasických jazyků uměl německy, anglicky, francouzsky, italsky, maďarsky; překládal Schillera a Goetha; 4 hry: Hamlet, Kupec Benátský, Makbeth a Zkrocení zlé ženy.

Ladislav J. ČELAKOVSKÝ st. (1834–1902); nejstarší syn Františka Ladislava Čelakovského; na pražské filozofické fakultě studoval přírodní vědy; botanik, profesor UK, kustod botanických sbírek Muzea Království českého; překlad *Krále Leara* předložil k vydání, když mu bylo 19 let; překládal i z ruštiny a němčiny; 4 hry: Král Lear, Král Jindřich IV., 1. a 2. díl, a Bouře.

Překládat začal i J.V. Frič (*Troilus a Kressida*), byl však pro vydavatele politicky kompromitovanou osobou. Malý a Čejka soutěžili se svými kolegy a přeložili další hry, které pak vyšly mimo matiční soubor, např. *Hamlet a Makbeth* J. Malého, *Romeo a Julie* J. Čejky.

„Akademický“ překlad: 1898–1922

Vydávala Česká akademie. Původně měli překládat Sládek, Vrchlický a Krásnohorská, ta se však svého dílu vzdala. (Krásnohorská přebásnila Byronovu *Childe Haroldovu pouť* a v r. 1884 upravila pro Národní divadlo Douchův překlad *Snu noci svatojanské*). Vrchlický se ujal poesie nedramatické, 33 her přeložil Sládek, po jeho smrti dokončil Antonín Klášterský (1866–1938). Nové, důkladně komentované vydání akademického překladu připravil Otakar Vočadlo v šesti svazcích (1959–1964), v předmluvě k 1. dílu komedií je podána historie českých překladů Shakespearových her a jejich inscenací na českých jevištích: „Český Shakespeare“.

Třetí kompletní překlad Shakespearova díla začal vycházet v r. 1999 v nakladatelství ELK Praha. Autorem překladu je Martin Hilský, profesor FF UK Praha. Další překlad vydává Jiří Josek.

Josef DURDÍK (1837–1902),

profesor filozofie na UK, vydal v r. 1870 studii *O poesii a povaze lorda Byrona*, první českou knihu o anglické literatuře (2. vydání 1890) a v r. 1873 knihu *Kalilogie čili o výslovnosti* (2. vydání připravil a doslov napsal Miroslav Komárek, Votobia Olomouc, 1997). Přeložil Byronova *Kaina* (1871). Na svou dobu měl velmi moderní názor na jazyk: základem jazykové správnosti není jazyk minulosti, ale současný spisovný úzus. Zavedl do češtiny slovo *záložna*.

První české učebnice angličtiny a anglické slovníky

Adolf William STRAKA (*1825 Krabčice, †17.2.1872 Londýn)

Mluvnice anglická, 1862

Studoval teologii na universitě v Lipsku, kde se r. 1848 seznámil s ruským revolučním agitátorem M. Bakuninem a stal se důvěrným jeho přítelem a účastníkem jeho zámyslů. Potom procestoval několikrát Prusko, Slezsko a Poznaňsko, r. 1849 odebral se do Prahy, kde účastnil se ruchu politického a zůstal do prohlášení stavu obležení, načež se uchýlil do Lipska a pokračoval zde ve studiích. Mezi tím vojenský soud na Hradčanech pro účastenství v květnových událostech pražských odsoudil jej in contumaciam k smrti. Straka uprchl do Londýna a stal se tam na soukromém ústavě [*Landsdown House Academy*] učitelem němčiny, latiny a řečtiny, r.1856 asistentním professorem na universitě [*University College*] a r. 1858 obdržel diplom doktora filosofie. Aby mohl bezpečně navštěvovati Čechy, požádal 9.5.1861 o britské občanství. Jeho žádost byla kladně vyřízena 27.5.1861 [tj. za 14 dní], načež pravidelně trávil prázdniny ve své staré vlasti. R.1869 zarazil v Londýně Česko-moravský spolek čtenářský, jehož předsedou byl až do své smrti. V Londýně psal do anglických novin a seznamoval Angličany s poměry českými. Sepsal *Mluvnici anglickou* a chystal do tisku česko-anglický slovník. (Text podle *Ottova slovníku naučného*, doplňky v závorkách JH.)

V Roudnici n. L. byla r. 1874 odhalena Strakova busta od Bohuslava Schnircha.

Jakub Josef Budislav MALÝ (*4.8.1811 Praha, †7.3.1885 Praha)

Rukověť anglického jazyka, 1870

Anglická čítanka, 1872

Vystudoval filozofii a práva, pomáhal Jungmannovi při dokončování jeho česko-německého slovníku, redigoval časopisy, např. *Květy*, spolupracoval na Riegrově *Slovníku naučném*, od r. 1865 jako spolu-redaktor, a připravil též první rozvrh *Ottova slovníku naučného*. Napsal řadu knih o češtině, o českých dějinách, o Napoleonovi, o dějinách Ameriky (6 dílů: dva přeložil z Irvinga, dva z Prescottta, dva napsal sám). V časopisech uvěřejňoval články o vynálezu knihtisku, o elektřině, o svobodném státu Texas, o litevských písních, o pokrocích nového zeměpisu, o původu lidských plemen atd., vydal pojednání o Keplerovi a o Newtonovi. Působil též jako učitel češtiny, angličtiny a francouzštiny v pražských šlechtických rodinách. Jako spisovatel nepatřil k významným literárním postavám, stejně jako „nečetní autoři druhořadého významu, kteří se dostali do popředí kulturního dění za [bachovského] absolutismu“ (*Dějiny české literatury* III.30). Ve svých literárních kritikách odsuzoval téměř všechno, i Máchu, později Májovce. Politické názory měnil podle doby: nejdříve proti Havlíčkovi, v r. 1848 s Havlíčkem, pak zase proti Havlíčkovi. Zemřel v městském chorobinci na Karlově. (Podrobněji viz Jaroslav Vlček, *Kapitoly z dějin české literatury*, Praha 1952, str. 397–409, a *Lexikon české literatury* 3, Praha 2000.)

Josef Václav SLÁDEK (*27.10.1845 Zbiroh, †28.6.1912 Zbiroh)

Průpravná mluvnice anglického jazyka, 1872, 2. vydání 1875, 3. vydání, s pomocí pí G. Masarykové 1891, 4. vydání 1902

Anglická čítanka, 1875

Americké obrázky a jiná próza 1914

Má Amerika, Praha 1998

Ke studiu angličtiny přivedl devatenáctiletého Sládka jeho přítel Václav z Kounic. Dva roky nato čte Sládek Burnse a pouští se do překladu Byrona. V angličtině se zdokonalil dvouletým pobytem ve Spojených státech v letech 1868–1870. Po návratu vyučoval angličtině na technice a po zkouškách, které složil ve Vídni, se v r. 1871 stal profesorem na Československé obchodní

akademii v Praze. V r. 1883 nastoupil na univerzitu jako první český lektor angličtiny.

Charles JONAS (Karel Jonáš) (*30.10.1840 Malešov, †15.1.1896 Crefeld)

Slabikář a první čítanka, počátky mluvnice a pravopisu pro československou mládež v Americe, Racine, Wis. 1864

Česko-anglický tlumač — The Bohemian-English Interpreter, 1865, 5. vydání pod názvem *Nový tlumač americký*, 1889

Slovník česko-anglický i anglicko-český, 1876

Bohemian made easy, A practical Bohemian course for English-speaking people, Racine 1890

Nedokončil studia na technice a věnoval se žurnalistice. V r. 1859 vydal brožurku o germanizaci na rakouských školách a musel tak před policejním stíháním uprchnout. V Londýně se sešel s A. W. Strakou. V r. 1863 se vystěhoval do Ameriky. Usadil se v Racine ve státě Wisconsin, oženil se s dcerou Františka Kořízka, šéfredaktora týdeníku *Slavie*, nejoblíbenějšího časopisu amerických Čechů. Po Kořízkově odchodu se stal šéfredaktorem a jako doplněk *Slavie* vydával časopis *Amerikán*, který přinášel zejména četbu. Založil svobodomyšlný, antiklerikální týdeník *Pokrok*. Byl zvolen poslancem státu Wisconsin za demokratickou stranu a po zvolení demokratického kandidáta Clevelanda prezidentem byl Jonáš jmenován americkým konzulem v Praze.

František Boleslav ZDRŮBEK (*1842 Bezdědice, †1911 Chicago)

Anglická mluvnice, Cedar Rapids, Iowa, 1870

Anglický vyslovovatel, Chicago 1883

Česko-americký tlumač pro Čechy americké

Kapesní slovník anglické a české řeči

Od r. 1867 žil v USA jako evangelický farář v Caledonii; redigoval krajanské časopisy. Jako překladatel (Thomas Paine, *The Age of Reason - Věk rozumu*) vymýšlel české novotvary, např. *cowboy = kravolap*.

Václav Alois JUNG (*8.8.1858 Městská Habrová, †3.12.1927 Praha)

Mluvnice jazyka anglického pro školy a samouky, 1909

Anglicko-český slovník, 1906, 3. vyd. 1947

Studoval angličtinu a ruštinu na filozofické fakultě UK. Od r. 1881 do r. 1900 žil ve Spojených státech, pracoval jako úředník, notář, kazatel. Po návratu působil jako lektor na univerzitě (nahradil Sládka) a od r. 1907 byl profesorem na obchodní akademii v Plzni.

Jung začal pracovat na velkém česko-anglickém slovníku, brzy však zemřel. Torzo slovníku bylo přepracováno kolektivem a vyšlo ve dvou svazcích (H.T. Cheshire, V. Jung, L. Klotzner, J. Procházka, R.E. Ryan, A. Šrámek, *Česko-anglický slovník*, 1933, 1935)

Vynikl jako překladatel z literatury anglo-americké (Byron, Whitman, Wilde, S. Lewis, Ruskin) a ruské (*Oněgin*). Překládal i Nerudu a Vrchlického do angličtiny.

Řada učebnic je spojena se vznikem československých vojenských jednotek v I. a II. světové válce:

Cyrill NEBUŠKA *Základy anglické konverzace pro československé vojsko na Rusi*, Nákladem informačně-osvětového odboru česko-slovenského vojska na Rusi, 1920

Kolektiv autorů *Vojáci, učte se anglicky; Základy mluvnice a praktická konverzace*, Vydáno nákladem Československé vojenské správy

- v Londýně, asi 1941
- J. SCHWARZ *Rychlý a snadný kurs angličtiny pro československé vojáky,*
Dělostřelecký pluk čs. samostatné brigády v Anglii, 1942
- Kolektiv autorů *Anglicko-český a česko-anglický vojensko-technický slovník,*
Studijní skupina Ministerstva národní obrany, Londýn, asi 1942

Počátky anglistiky

Václav Emanuel MOUREK (*20.8.1846 Luh u Přestic, †24.10.1911 Praha)

Anglicko-český slovník, 1874

Učebné listy jazyka anglického pro samouky, 2 sv., 1886, 1889

Přehled dějin anglické literatury, 1890

První učitel angličtiny na pražské, tehdy německé, univerzitě je uváděn v r. 1826. Teprve však v r. 1861 byla výuka stabilizována a v r. 1877 bylo zřízeno anglické oddělení při románském semináři. V r. 1882 se česko-německá Karlo-Ferdinandova univerzita rozdělila na českou a německou, přičemž anglické oddělení, i s knihovnou, zůstalo univerzitě německé (po zrušení německé univerzity v r. 1945 získala tuto knihovnu mezitím vybudovaná anglistika česká). Česká univerzita začala s výukou angličtiny rok nato, v r. 1883, kdy nastoupil J.V. Sládek. Šlo ovšem o pouze praktickou výuku jazyka, i když profesori germanistiky věnovali pozornost vědeckému studiu anglického jazyka a literatury.

V.E. Mourek, první český univerzitní germanista, vyučoval angličtině již za svého středoškolského působení v Českých Budějovicích. (Jeho manželka byla Irka.) Zabýval se anglickou literaturou, překládal Smolletta a Thackerayho, do *Ottova slovníku naučného* napsal hesla o anglické a americké literatuře.

Vilém MATHESIUS (*3.8.1882 Pardubice, †2.4.1945 Praha)

Dějiny literatury anglické v hlavních jejích proudech a představitelích,
I. 1910, II. 1915

Nebojte se angličtiny!, 1936, 1939, 1960, 1965, 1969, 1973, 1976, 2001

Možnosti, které čekají. Epišoly o tvořivém životě, 1944, 1945

Čeština a obecný jazykozpyt, 1947

Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém,
1961; anglicky: *A functional analysis of present day English on a general linguistic basis*, 1975; japonsky: *Kinó gengogaku. Ippan gengogaku ni motozuku gendai eigo no kinóteki bunseki*,
Tókjó 1981, 1982

Jazyk, kultura a slovesnost, 1982

Paměti a jiné rukopisy, 2002

Počátkem července 1903 poradil profesor Mourek posluchači druhého ročníku němčiny-francouzštiny Vilému Mathesiovi, aby se soustředil na anglistiku. Mathesius se učil anglicky již jako gymnaziální student v Kolíně. ovšem soukromě u evangelického faráře Čenka Duška (na gymnáziu studoval latinu, řečtinu, němčinu a francouzštinu). S vědeckou anglistikou se částečně seznamoval na německé univerzitě. V r. 1909 se habilitoval pro obor „anglické řeči a literatury“ a v r. 1912 byl pro tentýž obor jmenován mimořádným profesorem.

Mathesius zpočátku věnoval svůj zájem celé anglické filologii, tj. jazyku i literatuře, později se soustředil na lingvistiku, především na synchronní studium jazyka. Byl ovlivněn Henry Sweetem a Otto Jespersenem. Vypracoval metodu analytického srovnávání jazyků, lingvistickou charakteristiku.

Dne 6. února 1911 proslovil Mathesius na schůzi filozoficko-historicko-filologické třídy Královské české společnosti nauk přednášku o potenciálnosti jevů jazykových, která obsahovala

některé základní myšlenky strukturálního pojetí jazyka a jeho funkcí. Jeho koncepce byla na svou dobu revoluční, ale u přítomných odborníků zůstala bez jakéhokoli ohlasu. Nikoli překvapivě, protože Mathesius vystoupil s čistě synchronním přístupem k jazyku v době, kdy ještě vládly mladogramatické zásady. Termínem „potenciálnost“ rozuměl Mathesius kolísání, oscilaci. S podobnými názory však vystoupili, nezávisle na Mathesiovi, Ferdinand de Saussure ve Švýcarsku a Jean Baudouin de Courtenay v Rusku (J. Nosek, *XXI. ročenka Kruhu moderních filologů*, Praha 1997, a J. Vachek v Mathesiově sborníku *Jazyk, kultura a slovesnost*).

Vilém Mathesius byl také významný organizátor. Založil anglický seminář na filozofické fakultě UK a byl zakladatelem a až do své smrti předsedou [presidentem] Pražského lingvistického kroužku.

Žáci profesora Mathesia: Bohumil Trnka, Otakar Vočadlo, Zdeněk Vančura, René Wellek, Josef Vachek, Jaroslav Albrecht, Ladislav Cejp, Ivan Poldauf.

Bohumil TRNKA (*3.6.1895 Klatečná, †13.2.1984 Praha)

On the syntax of the English verb from Caxton to Dryden, 1930

A phonological analysis of present-day Standard English, Praha 1935

Výbor z literatury středoanglické a staroanglické, Praha 1941, 1963, 1974

Rozbor nynější spisovné angličtiny, 3 sv., Praha 1953-6

Úvod do anglické prosodie, Praha 1980

Selected papers in structural linguistics, Amsterdam, 1982

Profesor anglického jazyka a starší anglické literatury na filozofické fakultě UK v Praze. Byl jedním ze zakladatelů Pražského lingvistického kroužku a jeho jednatelem. Po zrušení kroužku založil v r. 1956, v rámci Kruhu moderních filologů, skupinu pro funkční jazykozpyt. V duchu učení pražského kroužku vypracoval a v r. 1935 vydal první soustavný fonologický rozbor a popis moderní angličtiny (vyšlo rovněž v Japonsku v r. 1966). Další studie věnoval rovněž morfologické (jednotkou je slovo) a syntaktické (věta je charakterizována predikací a je abstrakcí z jazykových promluv). V době, kdy učení Pražské školy bylo v Československu napadáno jako nemarxistické a nepřátelské socialismu, sepsal se svými kolegy zásady pražského strukturalismu a uveřejnil je v moskevském časopise *Voprosy jazykoznanija* a pak v pražském časopise *Philologica Pragensia*.

(Jiří Nosek, In memory of Professor Bohumil Trnka, *Prague studies in English* 18 (1984); bibliografie tamtéž a v ČMF 1955)

Otakar VOČADLO (*2.10.1895 Klatovy, †4.1.1974 Praha)

Anglická literatura 20. století, 1932, 1947

Současná literatura Spojených států, 1934

Česká anglistika, *Československá vlastivěda* 10.381–6

Souborné dílo W. Shakespeara v 6 svazcích, v překladu J. V. Sládka, A. Klášterského a J. Vrchlického, předmluva, poznámky a komentáře Otakara Vočadla (1959–1964)

Anglické listy Karla Čapka, 1975, 2. vyd. 1995

Po absolvování v r. 1921 (PhDr z angličtiny a slavistiky) pokračoval ve studiu v Londýně. Od r. 1922 do r. 1928 působil na London School of Slavonic Studies jako lektor československého jazyka a literatury. Doprovázel Karla Čapka při jeho návštěvě Británie v r. 1924. V r. 1928–9 na přednáškovém turné v USA a Kanadě. V letech 1932–1938 působil na Komenského univerzitě v Bratislavě a stal se tak zakladatelem anglistiky a amerikanistiky na Slovensku. Na UK v Praze, v r. 1939, přednášel a vedl semináře, jako první u nás, o americké

literatuře. Během druhé světové války byl vězněn v nacistických koncentračních táborech, v r. 1950 byl komunistickými vládci pro své politické názory propuštěn z Karlovy univerzity. V r. 1968 rehabilitován.

Otakar Vočadlo se věnoval vedle svého hlavního zájmu, tj. anglické a americké literatury, i lingvistice (fonetika, stará i nová angličtina, holandská slova v americké angličtině), historii (česko-anglické a česko-německé vztahy, Lužičtí Srbové, čeští emigranti v Americe) a propagaci české a slovenské kultury v zahraničí. Podporoval šíření Basic English.

(Zdeněk Stříbrný, *Homage to Otakar Vočadlo*,
Prague Studies in English 21 (1996), bibliografie tamtéž)

René WELLEK (*22.8.1903 Vídeň, †19.11.1995 Hamden, Con.)

Theory of literature (spolu s Austinem Warrenem), New York 1949,
český překlad *Teorie literatury*, Votobia 1996
A History of Modern Criticism, 8 sv., 1955
Essays on Czech Literature, 1963

Narodil se ve Vídni, jeho otec, rada na rakouském ministerstvu veřejných prací, byl Čech a jeho matka pocházela z rodiny pruského důstojníka polského původu, narodila se v Římě, potom žila v Paříži, Ženevě a Budapešti. Po vzniku Československa se rodina přestěhovala do Prahy. René Wellek dokončil v Praze gymnázium a na filozofické fakultě studoval angličtinu a němčinu. V r. 1926 získal doktorát, 1927–30 studoval v USA, v r. 1931 se habilitoval, stal se soukromým docentem a převzal po Mathesiovi výuku literatury. V letech 1935–1939 působil v Londýně na School of Slavonic Studies a odtud odešel do USA. Ve Spojených státech již zůstal. V r. 1946 byl jmenován profesorem slavistiky a srovnávacích literatur na Yaleově univerzitě.

Ještě jako student kritizoval René Wellek Sládkův překlad Shakespeara a vyvolal velkou polemiku s Františkem Chudobou, Otakarem Vočadlem a dalšími. Psal také o anglickém vlivu na dílo K.H. Máchy.

Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka, *René Wellek a meziválečné Československo*, Brno 1996

Josef VACHEK (*1.3.1909 Praha, †31.5.1996 Praha)

Anglicky svěže a spolehlivě, 1946
A Prague School reader in linguistics, Bloomington 1964
The linguistic school of Prague, Bloomington 1966
Selected writings in English and general linguistics, Praha 1976
Vzpomínky českého anglisty, Praha 1994
Prolegomena k dějinám Pražské školy jazykovědné, 1999

Po středoškolském působení na dvou pražských školách, anglickém reálném gymnáziu a Československé obchodní akademii, nastoupil v r. 1945 na filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Než musel Brno v rámci komunistického pronásledování křesťanů opustit, stačil tam vybudovat anglickou lingvistiku, vychovat řadu žáků, založit *Brno studies in English* a výrazně ovlivňovat činnost pobočky Kruhu moderních filologů. V letech 1961 až 1971 pracoval v Ústavu pro jazyk český Československé akademie věd v Praze. K učitelství se vrátil o několik let později. Nejdříve v Leidenu a potom na Slovensku: na Univerzitě 17. novembra a na filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a později na filozofické fakultě UPJŠ v Prešově (dnešní Prešovská univerzita).

Neobyčejně bohatá bibliografie profesora Vachka zahrnuje třináct vědeckých knih, deset vysokoškolských skript a několik učebnic. U dalších učebnic, skript a vědeckých knih byl profesor Vachek spoluautorem. Ve svých vědeckých publikacích se věnoval široké škále anglistické, bohemistické a obecně lingvistické problematiky. Významnou skupinu představují

časopisecké a knižní publikace věnované pražské škole a Vilému Mathesiovi.

(Jan Firbas, A tribute to Professor Josef Vachek, *Brno Studies in English* 23, 1997, bibliografie tamtéž; viz též *Josef Vachek v dopisech a vzpomínkách*, Brno 1998.)

Ivan POLDAUF (*15.9.1915 Kutná Hora, †9.8.1984 Praha)

On the history of some problems of English grammar before 1800, 1948

Mluvnice současné angličtiny, Praha 1969

Anglický slovník přízvuk, Praha 1983

Česko-anglický slovník, 3. vyd., 1996

Na filozofické fakultě Univerzity Karlovy vystudoval angličtinu a němčinu, vyučoval na obchodních akademiích v Bratislavě a Praze. V r. 1948 se habilitoval a v r. 1949 byl jmenován profesorem na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V letech 1961 až 1965 navíc přednášel aplikovanou lingvistiku a teorii překladu na Univerzitě 17. listopadu v Praze. V r. 1965 se stal, po prof. Trnkovi, profesorem pro obor anglického jazyka na Univerzitě Karlově v Praze. 1957-71 vedoucí redaktor časopisu *Cizí jazyky ve škole*. Napsal řadu lingvistických studií, např. o pasívu, o časovém systému, o slovesném vidu, negaci, třetí syntaktické rovině, infinitivu a gerundu v angličtině, o srovnávání češtiny a angličtiny, o indoevropských osobních koncovkách atd. Vydal řadu slovníků.

(Libuše Dušková, In memory of Professor Ivan Poldauf, *Philologica Pragensia* 28; bibliografie v časopise *Philologica Pragensia* 18 (1975) a *Prague Studies in English* 18 (1984)

František CHUDOBA (*4.6.1878 Dědice u Vyškova, †7.1.1941 Brno)

Pod listnatým stromem, 1932

Kniha o Shakespearovi, 2 díly, 1941, 1943

Básníci, věštci a bojovníci, 1915 a 1920, souborně 1942

A Short Survey of Czech Literature, London, New York 1924

Gymnázium vystudoval v Přerově. Pomýšlel na malířskou dráhu, ale pak se zapsal na pražskou univerzitu. Po třech semestrech medicíny přešel ze zdravotních důvodů na filozofickou fakultu. Studoval češtinu a germanistiku jako žák prof. Gebauera a Mourka. Absolvoval studijní pobyty v Lipsku a Oxfordu. Po absolvování působil jako středoškolský profesor v Kroměříži, ve Valašském Meziříčí, v Brně a v letech 1912-1920 v Praze. V r.1906 se stal lektorem angličtiny na brněnské technice. V r. 1913 se na filozofické fakultě UK habilitoval pro obor dějin anglické literatury (*Wordsworth, pokus o třídění*) a působil pak v Praze jako docent anglické literatury až do začátku r. 1920. V r. 1920 byl však jmenován řádným profesorem na právě otevřené filozofické fakultě v Brně.

Jiří NOSEK (10.6.1919 Říčany u Prahy, † 15.8.2001 Říčany u Prahy)

Grafika moderní angličtiny 1977, 1991

Modern English syntax, 1987

Vystudoval angličtinu a francouzštinu na FF UK v Praze, od r. 1948 působil tamtéž, od r. 1990 jako profesor. Zabýval se především syntaxí moderní angličtiny, věnoval se však i otázkám obecným, např. vztahu morfologie a syntaxe, slovním druhům, významu, frazeologii a grafematice.

Jan FIRBAS (25.3.1921 Brno, † 5.5.2000 Brno)

Functional sentence perspective in written and spoken communication,
1992, 1995

Vystudoval angličtinu a filozofii na FF MU v Brně, od r. 1947 působil tamtéž, od r. 1990 jako profesor.

Postřehy Viléma Mathesia o slovosledu v češtině a angličtině rozpracoval do ucelené teorie funkční perspektivy větné. Působil jako hostující profesor na několika zahraničních univerzitách.

Vilém Mathesius byl ve svém lingvistickém myšlení nejvíce ovlivněn Henry Sweetem and Otto Jespersenem.

Henry SWEET (15.9.1845 Londýn, †30.4.1912 Oxford)

Anglo Saxon reader, 1876

A handbook of phonetics, 1877

A primer of spoken English, 1890

A new English grammar, logical and historical, 2 vols., 1892–8

The practical study of languages, 1899

History of language, 1900

Sounds of English, 1910

Sweet založil anglickou vědeckou fonetiku, položil základy staroanglické dialektologie, přišel se zásadně novým přístupem ke gramatice (latina není vzorem). Měl vlastní systém těsnopisu a vlastní hudební notaci.

Nebyl vždy uznáván, některé své práce nedokončil. Nedostal profesuru v Oxfordu, dostal pouze „readership“ pro fonetiku. Svě porážky si dosti způsobil sám, svou podezřavostí a neschopností dobře vycházet s lidmi.

Vzor pro postavu prof. Higginse.

Jens Otto JESPERSEN (16.10.1860, Randers, †30.4. 1943, Roskilde)

Sprogundervisning, 1901 (*How to teach a foreign language*, 1904)

Lehrbuch der Phonetik, 1904

A modern English grammar on historical principles, 7 vols.,

1909–1949

Language, its nature, development and origin, 1922

The philosophy of grammar, 1924

Mankind, nation and individual, 1925

The essentials of English grammar, 1933

Analytic syntax, 1937

Growth and structure of the English language,⁹ 1938

Studoval čtyři roky právo, podle přání svých zesnulých rodičů, pak přešel na jazyky (francouzštinu, angličtinu a latinu). Profesorem na univerzitě se stal v 32 letech, na univerzitě v Kodani působil do r. 1925. 1909/10 „visiting professor“ na University of California a na Columbia University, New York.

Jespersen měl odpor k preskriptivní tuhosti a své práce psal na základě rozsáhlé excerpce (přes 300,000 ručně psaných výpisků). Pražští fonologové pozdravili v r. 1930 Jespersena telegramem jako jednoho z průkopníků moderní jazykovědy.

Jespersen ovšem nebyl filozof, teoretik, neměl rád „barren, empty speculation“. Nesouhlasil s de Saussurem. Obdivoval Sweeta, vadila mu však Sweetova mlčenlivost a zatrpkllost, nelíbily se mu Sweetovy nevlídné poznámky o jiných badatelích.

Základy své teorie mluvnice vyložil v knize *The Philosophy of Grammar*. Jespersen

nesouhlasil se Schleicherem, že vývoj od indoevropštiny znamená úpadek, ale dopustil se obdobné chyby jako Schleicher: vývoj k analytičnosti považoval za pokrok. Změnám v jazyce není možno připisovat kladné či záporné hodnocení.

Vypracoval nový typ fonetického přepisu vycházející v přepisu Sweetova, zavedl znak /ʌ/. Podle Jespersenova návrhu založil Paul Passy International Phonetic Association.

O zvukovému vývoji angličtiny napsal jedinou větší práci, 1. díl své mluvnice, zavedl termín *Great Vowel Shift*.

Podporoval reformu učení jazyků: výuka na základě každodenní mluvy. Sestavil umělý jazyk Novial, ale později si uvědomil, že ztrácel čas.

Ovlivněn darwinismem, schopnější přežívá. Analytické jazyky považoval za vyšší stupeň vývoje — nesprávně.

Jespersen byl odpůrcem povinné vojenské služby: jeden z nejd'ábelštějších vynálezů 19. století, systematický výcvik k zabíjení a naprostá poslušnost demoralizují mnoho mladých lidí.

3 ANGLIČTINA

Historický vývoj angličtiny

Před 1100 lety vypadala angličtina zcela jinak než dnes, její vývoj byl zvláště radikální.

A. Stará angličtina (od konce 7. stol do r. 1100)

Stará angličtina byl jazyk syntetický, flektivní, s bohatou soustavou přípon a koncovek u jmen a u sloves. Rozlišoval se mluvnický rod; substantiva, adjektiva a zájmena měla čtyři pády; bylo sedm tříd silných sloves (dnes *sing* — *sang* — *sung*) a tři třídy sloves slabých (dnes *work* — *worked*). Zvláštní skupinu tvořila slovesa postojová.

Slovní zásoba byla jasně germánská: *weald* „les“ (něm. *Wald*), *niman* „brát“ (něm. *nehmen*). Slova převzatá z latiny ještě na kontinentě souvisela se vzděláním, zemědělstvím, obchodem a změnami životního stylu (*verse, beet, plum, kettle, cook, kitchen, butter, cheese, cup, dish, cheap, mint, mile, inch* etc.), slova převzatá už na anglické půdě byly termíny náboženské (*apostle, disciple, pope*).

Výrazným rysem staroanglické slovní zásoby bylo bohatství synonym, jejichž existenci si vynutil aliteriční verš, např.

Bēowulf wæs brēme — blǣd wīde sprang —
Beowulf was renowned — glory widely spread —

V *Beowulfovi* je 36 různých výrazů pro hrdinu, 12 pro bitvu, ze staroanglické poezie je známo celkem 30 výrazů pro moře, 27 pro loď atd.

Staroanglická věta *Hwæt sægst þū* se velmi podobá moderní německé větě *Was sagst du?*, méně již moderní anglické větě *What do you say?*, příp. *What are you saying?*

B. Střední angličtina (1100–1500)

1. Mluvnická stavba angličtiny se v tomto období radikálně zjednodušila, v tvarosloví vítězí analytický princip, postupně se upevňuje pořádek slov.

2. Slovní zásoba: v literatuře se postupně objevují skandinávská slova převzatá v době staroanglické, např. *window, to die, husband, fellow, happy, ill, wrong, ugly, angry, steak, take* a osobní zájmeno *they*. Normanská slova a později slova z centrální francouzštiny se týkala státní správy (*government, parliament, reign*), vojenství (*colonel, officer, battle*), dále práva, náboženství atd. U části těchto slov se dnes cizost nepociťuje, např. *crime, crown, enemy, prayer, mutton*. K cizím slovům (*long words*) patří velká většina pozdějších výpůjček z latiny a řečtiny.

3. Ustálený pravopis již nereagoval na hláskoslovné změny, a tak se psaná forma anglických slov rozešla s formou mluvenou.

C. Raná nová angličtina (1500–1650)

V podstatě již dnešní angličtina, v níž však doznívají slovníkové a syntaktické středoanglické přežitky.

Spisovná a nespisovná angličtina

S obecným růstem vzdělanosti ustoupilo společenské (třídní) pozadí rozlišování mezi spisovnou a nespisovnou angličtinou. Dřívější i nynější názory jsou zřejmé z termínů:

King's/Queen's English: řeč panovníka byla vzorem,

Public School Standard: absolventi *public schools* a univerzit v Cambridgi a Oxfordu mluvili

správnou angličtinou; Daniel Jones v prvním vydání svého výslovnostního slovníku (1917) užívá termín *Public School Pronunciation* (PSP),

Southern English: základem spisovné angličtiny (*Standard English*) byla výslovnost Londýna a okolí; jiné varianty byly *sub-standard*,

Received Standard, *Received Pronunciation* (= *RP*): slovo *received* naznačuje, že nejde o výslovnost předepsanou či povinnou; termínu *Received Pronunciation* použil Daniel Jones poprvé v r. 1926 (a nahradil tak *PSP*).

Estuary English: termín zavedl v r. 1984 David Rosewarne, učitel fonetiky. EE je výslovnost, která se šíří z Londýna a obsahuje prvky *Received Pronunciation* a londýnské angličtiny, např. vokalizace *l* /miok/, /, ráz /,kwai? 'nais/, /č/ in *Tuesday*, nikoli však ,h-dropping' a ,th-fronting': *hand* /ænd/, *think* /fɪŋk/.

BBC English — užívají autoři 15. vydání Jonesova slovníku (1997) Peter Roach a James Hartman, podle nichž není mluva profesionálních hlasatelů v rozhlasu a televizi spojena s žádnou „vyšší“ společenskou vrstvou či privilegovanou skupinou.

Akademie jako instituce kodifikující jazyk v anglicky mluvících zemích neexistuje. Ve Francii a v Itálii byly akademie zřízeny již v 17. a 16. století a vydávaly slovníky.

V Anglii byly učiněny dva pokusy řídit se příkladem Francie a Itálie. V r. 1664 zřídila Královská společnost (*Royal Society*) jazykovou komisi, mezi jejímiž členy byl John Dryden (1631–1700). Komise však nebyla příliš aktivní, po několika schůzkách se přestala scházet a zájem Královské společnosti se soustředil na přírodní vědy. Koncem 17. století, s nastupujícím racionalismem, si mnozí vzdělaní lidé uvědomovali potřebu standardizace jazyka, i jistého ustálení, až fixace, podle mylné představy o latině a řečtině. Daniel Defoe (1659–1731) psal v r. 1697 o nutnosti zřídit v Anglii akademii, která by dbala na čistotu jazyka a — velmi důležité — bojovala proti klení. V té době se stále klelo, ale již jinak než ve středověku. Výrazy založené na náboženství byly s liberálními tendencemi spojenými s reformací a renesancí oslabeny a nastoupila nová slova, silnější, která se ovšem zase časem opotřebovala.

Defoe uvádí ukázkou tehdejšího dialogu: „Zatraceně, Jacku, jak se máš ty z k... synu. Jak se ti vede, doboha.“ A pak se políbí a ten druhý odpoví: „Strašně rád tě zase vidím, Tome, ať zhebnu. Pojď na lahvinku, nemůžeme se jen tak rozejít. Pěkně se opijeme, doboha.“

Druhý pokus o zřízení akademie je spojen se jmény Joseph Addison (1672–1719), Jonathan Swift (1667–1754) a Alexander Pope (1688–1744). Swift uveřejnil v r. 1712 dopis tehdejšímu strážci pokladu nazvaný *A Proposal for Correcting, Improving and Ascertaining the English Tongue*. Za vzor dobré angličtiny považoval jazyk žen, kterému by dal přednost před jazykem „nevzdělaných dvorních frajerů, slabomyslných básníků a pánů z univerzit.“ (*illiterate Court-Fops, half-witted Poets, and University-Boys*). Swiftův návrh měl již dobře připravenou půdu, byl příznivě přijat, ale politické změny (smrt královny Anny Stuartovny v r. 1714, změna politických stran — s Jiřím III nastoupili whigové) návrh pohřbily. Akademie pro pěstování jazyka tak nevznikla.

Autoritou se pak stal slovník Dr. Samuela Johnsona vydaný r. 1755: ještě v druhé polovině 19. století odmítla poslanecká sněmovna odhlasovat zákon, protože jedno slovo nebylo v Johnsonově slovníku.

Regionální a teritoriální rozdělení angličtiny

(podle *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*)

Vedle angličtiny se na britských ostrovech mluví

a) keltskými jazyky:

welština (především na severo-západě, celkem asi 30 procent obyvatel, většinou bilingvisté; asi 3000 mluvčích žilo kolem r. 1900 v Patagonii),

gaelština (Scottish Gaelic, Scots Gaelic, Gaelic; užívána v severozápadním Skotsku a na Hebridách, asi 80000 mluvčích, většinou bilingvní; v r. 1930 žilo asi 30 000 mluvčích na ostrově Cape Breton, Nova Scotia), a

irština (Irish, Gaelic, Erse; úřední jazyk Irské republiky, spolu s angličtinou; užívána na západním pobřeží Irska; většinou bilingvní),

manština (Manx; na ostrově Man).

Ke keltským jazykům patřila i kornvalština (Cornish), která zanikla v 18. století.

b) francouzsky: asi 10 000 mluvčích na ostrovech Jersey a Guernsey,

c) romsky: asi 50 000 mluvčích,

d) asi 100 různými jazyky mluví kolem jednoho milionu přistěhovalců, např. bengálština, čínština, řečtina, hindština, itaština, polština, ukrajinština, vietnamština.

Skotská angličtina, Scots [language]

Výslovnost:

dlouhá samohláska místo dvojhlásky: *stane* m. *stone*; *hoose* m. *house*

/y/ místo /u:/: *muin* m. *moon*,

/u/ místo /l/: *saut* m. *salt*; *fou* m. *full*; *baw* m. *ball*,

velární frikativa ve slovech *loch*, *nicht*, *technical*,

neznělé /w/ ve slovech *while*, *whales*, takže nejsou homofonní s *wile*, *Wales*,

ráz ve slovech j. *butter*

Mluvnice:

množná čísla *een* (eyes), *shuin* (shoes), *leafs*, *wifes*,

minulý čas *gaed* (went),

deminutiva na *-ie*

Slovní zásoba:

Asi 20 000 výrazů je ve Scots jiných než v anglické angličtině, např. *advocate* (barrister), *airt* (direction), *janitor* (caretaker), *kirk* (church); slova z gaelštiny: *ceilidh* /keili/, *glen*, *loch*, *sporrán*, *whisky*. Některá slova mají ve Scots jiný význam: *gate* „road“, *scheme* „housing estate“, *travel* „go on foot“.

Irská angličtina, Irish English, Hiberno-English

Původně jazyk koloniální, přinesen do Irska anglickými a skotskými dobyvateli a kolonisty. Má v sobě stopy po irské keltštině, tzv. hibernicismy, např. palatalizace nebo *hand* = *arm* + *hand*.

Výslovnost:

/e:/ místo /i:/ ve slovech j. *tea*, *key*, psáno též *tay*,

/θɪ/ místo /ɔɪ/: *join*, psáno též *jine*,

výslovnost *r* ve slovech *car*, *purse*,

frikativy /θ, ð/ se vyslovují /t, d/, takže *thin* a *tin* jsou homofona,

palatalizace: Sean /ʃo:n/, stop /ʃtop/.

Přízvuk v Hiberno-English se liší od RP tím, že je často posunut ke konci slova, např: *educate, algebra, character, orchestra, discipline, triangle, safeguard, Belfast*

Mluvnice:

častější užívání průběhových tvarů: *Who is this car belonging to?*,

užití přítomného času místo předpřítomného: *She's dead these ten years*

užívání *after* pro vyjádření nedávné minulosti: *They're after leaving* (= *They've just left*)

Slovní zásoba:

hibernicizmy: *cleave* „basket“, *glow* „noise“,

slova ze skotské angličtiny: *clarty dirty, wee small*,

regionální výrazy: *bold naughty, hogo bad smell, mannerly well-mannered*,

deminutiva na *-een*: *children, girleen*

Kanadská angličtina, Canadian English

Některé rysy má kanadská angličtina společné s angličtinou americkou a některé s britskou. Příkladem může být firemní štít s nápisem *tire centre* (amer. *tire*, brit. *centre*). U mladších generací začínají převažovat americké vlivy.

Pravopis:

v denním tisku a v některých částech Kanady převažuje americký pravopis, kdežto v odborných časopisech a v učebnicích se užívá pravopis britský.

Výslovnost:

(i) americká: výslovnost /r/ ve slovech j. *far, north*; výslovnost /d/ ve slovech j. *Ottawa*; neredukovaná výslovnost sufixů *-ary, -ory*; výslovnost /əɪ/ ve slovech *fertile, missile, hostile* apod.; *schedule* /ske-/;

(ii) britská: /anti-/ (amer. /antai-/); *lieutenant* /lef-/ (amer. /lu:-/); /tʃu:-/ nebo /tju:-/ ve slově *tune* (amer. /tu:-/); *news* /nju:z/ (amer. /nu:z/);

(iii) specificky kanadská výslovnost: *oat* zní spíše jako brit. *out*, *isle* spíše jako brit. *oil*.

Mluvnice:

specificky kanadský „tag“ *eh*: *He finally gets to the garage, eh, and the car's gone.*

Slovní zásoba:

společné s brit.: *tap, railway, braces* (amer. *faucet, railroad, suspenders*);

společné s amer.: *gas, sidewalk, wrench* (brit. *petrol, pavement, spanner*);

specificky kanadské: *riding* (‘constituency’), *bannock* (a type of pancake); z kanadské angličtiny se rozšířily např. *caribou, kayak, parka*.

Americká angličtina, American English

Pravopis:

amer. *esthetics* (brit. *aesthetics*), *ax* (*axe*), *check* (*cheque*), *cigaret* (*cigarette*), *defense* (*defence*), *marvelous* (*marvellous*), *mustache* (*moustache*), *pajamas* (*pyjamas*); *-er* (*-re*), *-or* (*-our*), *-log* (*-logue*).

Výslovnost:

/a/ in *after, basket, example, France, half* etc. and in *dog, lock, swan, cough*;

/ɪr, er, ur/ in *deer, care, poor*;

leisure /'li:ʒə/, *progress* /'progres/, *vase* /veɪs, veɪz/;

stressess: *address, advertisement, ballet, garage, laboratory, research, translate, weekend.*

Mluvnice:

někdy preterit místo předpřítomného času: *I just ate*; *will/won't* místo *shall/shan't*; *in the hospital*;

subjunctive: *I asked that he go. – I wish she were here.*

Slovní zásoba:

amer. *Administration* (brit. *Government*), *allowance* (pocket money), *can* (tin), *cell phone* (mobile phone), *cookie* (biscuit), *drivers' license* (driving licence), *clothespin* (clothes peg), *dial tone* (dialling tone) etc., celkem několik tisíc výrazů (podrobnější poučení viz Jaroslav Peprník, *Slovník amerikanismů*; stručnější Josef Hladký, *Slovník americké a britské angličtiny*; o afroamerické angličtině viz Dagmar Knittlová, K problému černošské angličtiny, *XVI. ročenka Kruhu moderních filologů*, 1983–1984). Řeč AfroAmeričanů bývá někdy považována na samostatný jazyk a nazývána Ebonics /e'boniks/.

Karibská angličtina, Caribbean English

V karibské oblasti se užívá několika různých angličtin. Jedna varianta je podobná britské angličtině a plní funkci spisovného jazyka. Ve sdělovacích prostředcích dominuje angličtina americká. Dále existují místní varianty angličtiny, na nichž je zřejmý vliv jiných koloniálních jazyků (francouzštiny, španělštiny, portugalské, holandské), domorodých jazyků (karibština, arawak) a jazyků přistěhovalců (hindština).

Dochází k postupnému sjednocování a začíná vznikat společná spisovná západoindická angličtina (Standard West Indian English). Na západoindických ostrovech se navíc mluví kreolizovanou angličtinou.

Výslovnost:

/a/ ve slovech *pat i pot*; /Iə/ ve *fear i fare*; *cake* /kIək/ na Jamaicae, /ke:k/ jinde; *coat* /kʊot/ na Jamaicae, /ko:t/ jinde; *thin* /tin/; *best* /bes/, *already* /a:redi/, *yesterday* /jeside/.

Slovní zásoba:

Jamaika: *sweet-mouth* 'flatter', *watchy* 'watchman', *ganja* 'cannabis'; Trinidad a Tobago: *roti* 'a type of bread', *congolala* 'a type of medicinal plant'.

Australská angličtina, Australian English

Výrazným rysem australské angličtiny jsou minimální regionální rozdíly na velmi rozsáhlém území. Jednotný úzus má historické kořeny: vzdálenost od Británie (oddělení od mateřské země zpomaluje změny) a značná mobilita obyvatelstva vycházejícího původně jen z jednoho centra (Sydney). Proti jednotlivým prvkům působí různé sociální pozadí přistěhovalců: trestanci, koloniální úředníci, svobodní přistěhovalci. V moderní době přistupuje i fakt, že pro asi 20 procent obyvatelstva není angličtina mateřským jazykem. Z domorodých jazyků převzala australská (a novozélandská) angličtina relativně málo slov, protože v době kolonizace docházelo jen k náhodným kontaktům (domorodci byli nomádi). Australská angličtina se obvykle dělí na tři varianty: *Cultivated*, *Broad* a *General*.

Cultivated Australian: asi 10 procent obyvatel, do značné míry totožná s jihoanglickou angličtinou,

Broad Australian: asi 30 procent obyvatel (včetně *Crocodile Dundee*), blízká Cockney,

General Australian: prvky z *Cultivated* a *Broad*

Výslovnost:

Pro *Broad Australian* je charakteristická, ve srovnání s *Cultivated Australian*, předová a zúžená výslovnost samohlásek. Výrazná je diftongizace /i:/ na /əɪ/ ve slovech j. *see* a, méně často, /u:/ na /ʊʊ/, např. *do*. Analogicky odpovídá anglickému /eɪ/ austr. výslovnost /aɪ/ a anglickému /aɪ/ austr. /ɒɪ/, např. *day, my*. V nepřízvučných slabikách se často vyslovuje mixed vowel místo angl. /ɪ/: *hospital* /hɒspətɪ/. Ve slovech typu *dance, chance* se v některých částech Austrálie vyslovuje /æ/. Dalším zjevným rysem *Broad Australian* je nazalizace samohlásek ve slovech j. *down* a *now*. Tato nazalizace je příčinou toho, že se *Broad Australian* někdy nazývá *twang*. *General Australian* sdílí shora uvedené diftongizace s *Broad Australian*, i když v menším rozsahu.

Mluvnice:

Australská angličtina se po stránce mluvnické neliší nijak výrazně od angličtiny britské. U několika odchylek se jejich existence vysvětluje silným podílem Irů (30 procent koncem 19. stol.): *mustn't* 'can't', *youse* 'plural of you', *but* užívané na konci věty ve významu 'though', koncové *-o*.

Slovní zásoba:

Vedle místních jmen a s výjimkou několika slov j. *dingo, koala, wallaby* má australská angličtina velmi málo výpůjček z domorodých jazyků. Na anglickém základě bylo však vytvořeno asi deset tisíc specificky australských výrazů, např. *brush* 'dense vegetation', *bushman, outback, station* 'ranch', *footpath* 'pavement', *goodday* 'hello', *paddock* 'field'.

Novozélandská angličtina, New Zealand English

Novozélandská angličtina byla a je ve svém vývoji ovlivňována ze čtyř stran: britskou, americkou a australskou angličtinou a jazykem Maorů, kteří představují asi 12 procent obyvatel.

Výslovnost:

podobně, i když ne tak výrazně jako v australské angličtině, se diftongizují /i:/ a /u:/, např. *mean* /mɛɪn/, *shoot* /ʃʊt/, a místo /ɪ/ se v nepřízvučných slabikách vyslovuje /ə/, např. *rocket* /rɒkət/.

Mluvnice:

Slova převzatá z maorštiny nemají v plurálu koncovku, protože ji nemají v maorštině, např. *Maori*.

Slovní zásoba:

Specificky novozélandské výrazy: *bach* 'holiday house', *chilly bin* 'insulated food/drink box', *lamburger, section* 'building plot'; z maorštiny pochází řada jmen rostlin a živočichů, dále např. *kiwi, hongī* 'the ritual of pressing noses', *kia ora* 'good health'.

Jihoafriká angličtina, South African English

Angličtina je mateřským jazykem jen asi deseti procent obyvatelstva Jihoafrické republiky, její užívání se však rozšiřuje, zvláště ve sdělovacích prostředcích a u mladší generace. Rozšíření angličtiny rovněž napomáhá odpor černých obyvatel k jazyku afrikaans, který je u nich spojen s rasovým útlakem.

Výslovnost:

Charakteristický pro hovorovou angličtinu je posun krátkých samohlásek: /æ/ je posunuto až k /e/, takže *pat* se vyslovuje /pet/, *pet* se vyslovuje /pit/ a slovo *pit* se čte jako /pət/. Když se tyto posuny přenesou do pravopisu, je možno porozumět známé jihoafrické slovní hříčce: 'sex is what you carry coal in, while six is needed for procreation' (Crystal 357). Další výslovnostní zvláštnosti JA angličtiny: zaokrouhlení /ɑ:/, takže *star* zní spíše jako *store*, a ztráta klouzavosti

u některých diftongů, takže v *hair* slyšíme /e:/ a v *right a mouse* slyšíme /ɑ:/.
Mluvnice:

V hovorové JA angličtině se někdy vynechává předmět: A: *I asked for the car.* B: *And did you get?* Intenzifikace se může vyjádřit pomocí reduplikace: *now-now* ‘immediately’. Některé mluvnické jevy vznikly pod vlivem afrikaans: *Must I translate?* (‘Shall I ...?’), *on the moment*.

Slovní zásoba:

Z JA angličtiny se rozšířila řada slov, např. *apartheid, boer, springbok, trek* (slova z afrikaans), *commando, homeland*. Ukázka z několika tisíc JA výrazů: *bell* ‘to phone’, *bioscope* ‘cinema’, *butchery* ‘butcher's shop’, *dorp* ‘village’, *robot* ‘traffic light’.

Jihoafrická indická angličtina:

v druhé polovině 19. století se asi 150 000 Indů usadilo v Natalu, kde pracovali na plantážích. Anglicky se naučili až v Natalu. Jejich angličtina má několik charakteristických rysů. Při tvoření slov se více užívá reduplikace: *fast-fast* ‘very fast’, *who-who* ‘plural of *who*’. Výrazným prvkem této angličtiny je přesun některých slov či větných členů na konec věty, např. *So rude you are; She can talk English but; They coming now, maybe*, a postpozice, např. *Durban-side* ‘near Durban’, *afternoon-time, Johnny uncle, Naicker teacher*. Osobní zájmena se někdy vynechávají, např. *it* ve větách *If you got, I'll take; When you bought?*, tázací zájmena vyjadřují modalitu nebo způsob, např. *What must I go?* ‘Why should I go?’, *Where he'll do it* ‘He certainly won't do it’, *Rain won't make you wet, what?* ‘Will rain not make you wet?’, a vztažná zájmena se liší od britských, např. *Who won money, they're putting up a factory next door* ‘The people who ...’, *I bought the things, which ones you told me*.

Pidgin English

Pidgin znamená pomocný jednoduchý jazyk, který se užívá v určité oblasti, např. v 15.–19. stol. ve Středozeří sloužila jako pidgin tzv. *Lingua Franca*, zjednodušená italština. Většina jazyků pidgin je založena na jazycích evropských kolonizátorů, na angličtině, francouzštině, španělštině, holandštině a portugalské. Slovo *pidgin* je vykládáno několika způsoby, např. jde o čínskou verzi angl. *business*, nebo o portugalská slova *ocupação* ‘business’ nebo *pequeno* ‘babytalk’, nebo o hebr. *pidjom* ‘barter’ či angl. *pigeon* atd. Ve světě se užívá asi jednoho sta jazyků pidgin a kreolizovaných jazyků.

Pidgin English vznikla jako pomocný jazyk při obchodním styku především v západním Pacifiku, v západní Africe, a v karibské oblasti. Základem je zjednodušená angličtina s prvky z místních jazyků (např. reduplikace, systém osobních zájmen). Podle rezoluce OSN z r. 1953 měla Pidgin English být odstraněna, protože je pozůstatkem kolonializmu, užívá se však dále, např. pod názvem Neo-Melanesian nebo pod oficiálním názvem zavedeným v r. 1981 Tok Pisin na Nové Guineji. V Tok Pisin vycházejí noviny (*Nu Gini Tok Tok*), odborná literatura, existuje překlad bible. V některých variantách Pidgin English jsou slova z portugalské nebo z němčiny.

Ukázky:

Pidgin v Ghaně:

I go-come ‘I'm going but I'll be back in a moment’, *I go-go* ‘I'm going and I'm not coming back
 Tok Pisin:

bekim ‘give back’, *tokim* ‘tell’, *toknogutim* ‘to insult’ (-*im* < *him* marks a transitive verb),
bikpela ‘big fellow’, *mas* ‘must’,

Gud nius Mark i raitim ‘The Gospel according to St. Mark’

bilsolwara ‘ocean’ (big, salt, water)

two time one piecey swim-swim, now you fly him, now potatoes [angl. pravopis] ‘fish and chips’
steam chicken [angl. pravopis] ‘aeroplane’ (*steam* ‘powered’, *chicken* ‘it flies’)

Wok long rot ol kar mas stop sapos yu lukim red pela mak ‘work along road all cars must stop
suppose you see red fellow mark’ [nápis u značky STOP]

lukluk ‘to gaze’

bilang yu-mi ‘our’ [including the hearer]

bilang mipela ‘our’ [excluding the hearer]

Pokud se pidgin stane mateřským jazykem, mluvíme o kreolštině (Creole), např. na Jamaice:

Hin sed den, ‘Ma, a we in lib?’ Him sie, ‘Mie no nuo, mi pikini bot duon luk fi hin niem hahd.’
(He said then, ‘And where does he live, Mother?’ ‘I don’t know, my child,’ she said, ‘but don’t
look hard for his name’)

William Shakespeare, *Julius Caesar*, Act III, Scene 2, in English, *Tok Pisin* and *Krio*, Sierra Leone (after J. J. Murphy):

Friends, Romans, countrymen, lend me your ears;

Pren, man bolong Rom, Wantok, harim nau;

Padi dem, kohntri, una ohl wey dey na Rom. Meyk una ohl kak una yeys.

I come to bury Caesar, not to praise him.

Mi kam tasol long plantim Kaesar. Mi noken beiten longen.

A kam ber Siza, a noh kam preyz am.

The evil that men do lives after them;

*Sopos sampela wok bolong wampela man i stret; sampela i no stret; na man i dai; ol i
wailis long wok in no stret tasol.*

Dem kin memba bad wey pohsin kin du lohng tem afta di pohsin kin dohn dai.

The good is oft interred with their bones;

*Gutpela wok bolongen i slip; i lus nating long giraun wantaim long Kalopa. Fesin bolong
yumu man.*

Boht plenti tem di gud wey pohsin du kin ber wit im boh dem.

So let it be with Caesar.

Maski Kaesar tu, gutpela wok i slip.

Mayk i bi so wit Siza.

4 DICTIONARIES and GRAMMARS

English dictionaries

The Oxford English dictionary (A New English Dictionary on Historical Principles), 1st ed.: 11 volumes, 1888–1933, 4 volumes of supplements 1971–1986; 2nd ed.: 20 vols., 1989; CD-ROM ed. 1992

The Shorter Oxford English dictionary on historical principles, 4th ed. 1993 (1st ed. 1933, 2nd ed. 1936, 3rd ed. 1944)

Catherine SOANES, Angus STEVENSON (ed.), *The Concise Oxford dictionary of current English*, 11th ed. 2004 (1st ed. edited by the brothers Henry Watson and Frank George Fowler in 1911, 2nd ed. 1929, 3rd ed. 1934, 4th ed. 1951, 5th ed. 1964, 6th ed. 1976, 7th ed. 1982, 8th ed. 1990, 9th ed. 1997, 10th ed., 1999)

Catherine SOANES, Angus STEVENSON (ed.), *The Oxford dictionary of English*, 2nd ed. 2003 (1st ed.. 1998, ed. by Judy Persall, Patrick Hanks)

Elizabeth KNOWLES (ed.), *The Oxford dictionary of phrase and fable*, 2000

Catherine SOANES (ed.), *The New Pocket Oxford Dictionary*, 9th ed., 2001

Catherine SOANES (ed.), *The Compact Oxford Reference Dictionary*, 2001

Collins English dictionary, 5th ed. 2000 (1st ed.. 1979, 2nd ed. 1986, 3rd ed. 1991, 4th ed. 1998) HarperCollins

Collins concise dictionary, 4th ed., 1999 (1st ed. 1982, 2nd ed. 1988, 3rd ed. 1992) HarperCollins

Encarta World English dictionary, 1999, Bloomsbury

Robert ALLEN (ed.), *The New Penguin English dictionary*, 2000, Penguin Books

Webster's third international dictionary of the English language, Merriam, Springfield, Mass., 1961; supplement: 9,000 words, 1983 (1st edition 1890, 2nd edition 1934)

Merriam Webster's collegiate dictionary, 11th ed. 2004 (1st ed. 1898, 2nd ed. 1910, 3rd ed. 1916, 4th ed. 1931, 5th ed. 1936, 6th ed. 1946, 7th ed. 1963, 8th ed. 1973, 9th ed. 1983, 10th ed. 1993)

Webster's new biographical dictionary, 1988

Webster's new geographical dictionary, 1988

Webster's dictionary of English usage, 1989

Webster's new twentieth century dictionary of the English language, 2nd ed. 1955 (William Collins + World Publishing Co., 1st ed. 1940)

Webster's new world dictionary of American English, 3rd college edition, Victoria Neufeldt, Editor in Chief, David B. Guralnik, Editor in Chief Emeritus, Prentice Hall (Simon & Schuster), 1994 (1st college edition 1953, 2nd college edition 1970)

The Random House dictionary of the English language, 2nd ed. 1987, CD-ROM ed. 1993 (1st ed. 1966)

Random House Webster's college dictionary, 1991

Webster's universal college dictionary, Random House — Gramercy Books, 1997

The American Heritage dictionary of the English language, 2nd college ed. 1976 (Boston, Houghton Mifflin, 1st ed. 1969)

Webster's II: New Riverside university dictionary, 1984

Alex BISSET, *The Canadian Oxford Paperback Dictionary*, 2000

Gaelan DODDS deWOLF, Robert J. GREGG, Barbara P. HASRRIS Matthew H.

SCARGILL, *Gage Canadian Dictionary*, 1997, Gage Educational Publishing Company

ITP Nelson *Canadian Dictionary of the English language*, 1997 (adapted from *The American Heritage High School Dictionary*, 3rd ed.), ITP Nelson

Lenie JOANSEN, *The Dinkum dictionary. A ripper guide to Aussie English*, 1988. Viking O'Neil, Penguin Books

Noah WEBSTER (*16.10.1758, †28.5.1843)

A grammatical institute of the English language, 1783,
později vydáváno pod názvem *The American spelling book*
An American dictionary of the English language, 1828

Studoval na Yalově univerzitě. V letech 1793–1798 vydával v New Yorku deník, který podporoval federalismus. Své příručky psal proto, aby mladá Amerika měla své učebnice a svůj jazyk. Nebyl spokojen s britskými slovníky, protože neinformovaly o amerických institucích. Chtěl pozvednout vzdělanost svých spoluobčanů, a proto psal a vydával články, brožurky a knihy týkající se literatury, ekonomiky, politiky, filologie, přírodních věd; psal např. o bankách, epidemiích, pojištění, francouzské revoluci, rozkladu běloby, meteoritech, právech neutrálních národů v době války atd. Napsal a vydal upravený text bible. V r. 1812 začal pracovat na slovníku, v r. 1824 podnikl studijní cestu do Evropy (Paříž, Londýn, Cambridge). Výraznými rysy jeho slovníku jsou jasné a systematicky uspořádané definice, tisíce odborných termínů, přesné etymologie. Webster se domníval, že americká angličtina se musí odpoutat od angličtiny britské stejně, jako se americké kolonie odpoutaly od Anglie.

Czech

Příruční slovník jazyka českého, 8 sv., 1935–1957

Slovník spisovného jazyka českého, 4 sv., 1960–1971, dotisk v 8 sv. 1989

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 2. vyd. 1994 (1. vyd. 1978)

Akademický slovník cizích slov, 2 sv. 1995

Zdeňka SOCHOVÁ, Běla POŠTOLKOVÁ, *Co v slovnících nenajdete*, 1994

Nová slova v češtině. Slovník neologizmů, Praha 1998

Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2, Praha 2004

Jan HUGO, *Slovník nespisovné češtiny*, 2006

Advanced learner's dictionaries

Sally WEHMEIER (ed.), *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, 7th ed. 2005 (1st ed. 1948, 2nd ed. 1963, 3rd ed. 1974, 4th ed. 1989, 5th ed. 1995, 6th ed. 2000), Oxford University Press CD-ROM

Stephen BULLON (managing editor), *Longman Dictionary of Contemporary English*, 4th ed. 2003 (1st ed. 1978, 2nd ed. 1987, 3rd ed. 1995), Longman Group Ltd. CD-ROM

John SINCLAIR (ed. in chief), *Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary*, 3rd ed. 2001 (1st ed. 1987, 2nd ed. 1995), HarperCollins

Elizabeth WALTER (ed.), *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*, 2005 (1st ed. 1995), Cambridge University Press CD-ROM

Macmillan English Dictionary for Advanced Learners, International student edition, 2002

CD-ROM

Gerard M. DALGISH, *Random House Webster's Advanced English Dictionary*, 2001,
Random House

Richard A. SPEARS, *NTC's American English Learner's Dictionary*, 1998, NTC Publishing
Group

Della SUMMERS, *Longman Advanced American Dictionary*, 2003

Sidney I. LANDAU, *Cambridge Dictionary of American English*, 2000

Other learner's dictionaries

Miranda STEEL (ed.), *Oxford wordpower dictionary*, 2000

Hugh TRAPPES–LOMAX, *Oxford learner's wordfinder dictionary*, 1997,

Oxford Learner's Pocket Dictionary, 3rd ed., 2003

Harrap's/Chamber's essential English dictionary, 1995

Macmillan student's dictionary, 2nd ed., 1997 (1st ed. 1984)

The American Heritage English as a second language dictionary, 1998, Houghton Mifflin

Susan MAINGAY and Chris TRIBBLE, *Longman language activator workbook*, 1993,
Longman

Pronunciation dictionaries

J. C. WELLS, *Longman pronunciation dictionary*, 2nd ed. 2000 (1st ed. 1990) Longman

Daniel JONES, *English pronouncing dictionary*, 15th ed., edited by Peter ROACH & James
HARTMAN, 1997 (1st ed. 1917), Cambridge University Press

G.E. POINTON, *BBC pronouncing dictionary of British names*, 2nd ed. 1996, Oxford
University Press (1st ed. 1971)

Dictionaries of synonyms

Della SUMMERS (edit. dir.), *Longman language activator dictionary*, 1993, Longman

Della SUMMERS (edit. dir.), *Longman essential activator*, 1997, Longman

Della SUMMERS (dir.), *Longman pocket activator*, 2001, Longman

Funk & Wagnalls Modern Guide to Synonyms and related words, 1968

Webster's new dictionary of synonyms, 1968

Longman synonym dictionary, Longman 1986 (přetisk *The synonym finder* by J.I. Rodale,
revised by Laurence Urdang and Nancy LaRoche, Rodale Press 1979)

Karel PALA — Jan VŠIANSKÝ, *Slovník českých synonym*, 1994

Dictionaries of collocations

A. REUM, *A dictionary of English style*, 1931

J. I. RODALE, *The word finder*, 1947

Morton BENSON, Evelyn BENSON, Robert ILSON, *The BBI combinatory dictionary of
English; A guide to word combinations*, 2nd ed. 1997 (1st ed. 1986)

Oxford collocations dictionary for students of English, 2002, Oxford University Press

Cobuild English collocations (on CD-ROM), 1995

Jimmie HILL, Michael LEWIS, *Dictionary of selected collocations* (based on the original
work of Christina Douglas KOZŁOWSKA and Halina DZIERŻANOVSKA),

Language Teaching Publications, Hove, 1997

Clare VICKERS, Della SUMMERS, *The Ladybird Thesaurus*, Ladybird 1997

Aleš KLÉGR, Norah HRONKOVÁ, Zdeněk HRON, *Znáte anglická slovesa?*, 1991

☺ Aleš KLÉGR, Norah HRONKOVÁ, *Znáte anglická přídavná jména?*, 1994

Lexicons, thesauruses

Tom McARTHUR, *Longman lexicon of contemporary English*, 1981

Český slovník věcný a synonymický, 4 vols., 1969–1986

Dictionaries of idioms

Oxford dictionary of English idioms, 2003

Longman idioms dictionary, 1979

Cambridge idioms dictionary, 2nd ed 2006

Penny HANDS, *Chambers dictionary of idioms*, Edinburgh 1996

Daphne M. GULLAND, David HINDS-HOWELL, *The Penguin Dictionary of English Idioms*², Penguin Books 2001 (1. vyd. 1986)

CollinsCobuild dictionary of idioms, 2002

Dictionaries of phrasal verbs

Oxford Dictionary of Phrasal Verbs, 1993

Rosemary COURTNEY, *Longman Dictionary of Phrasal Verbs*, 1983

Key CULLEN, Howard SERGEANT, *Chambers dictionary of phrasal verbs*, Edinburgh 1996

Cambridge international dictionary of phrasal verbs, 1997

CollinsCobuild dictionary of phrasal verbs, 2003

Lukáš VODIČKA, *Anglicko-český slovník frázových sloves*, Praha 1992

☺ Břetislav KROULÍK, Barbora KROULÍKOVÁ, *Anglicko-český slovník idiomů*, 1993 (nespolehlivý)

Hana REBEKOVÁ, *English idioms and phrases*, Olomouc 2004

Tomáš HRÁCH, *Sbírka anglických idiomů a slangů*, 1998

Milena BOČÁNKOVÁ, Miroslav KALINA, *Česko-anglický frazeologický slovník*, 2004

Pavol KV ETKO, *Slovensko-anglický frazeologický slovník*, 1996

Slovník české frazeologie a idiomatiky: *Přirovnání*, 1983; *Výrazy neslovesné*, 1988; *Výrazy slovesné*, 2 sv., 1994 (u některých frází uvádí anglický, německý, francouzský a ruský překlad)

Dictionaries of slang

Tony THORNE, *Bloomsbury Dictionary of Contemporary Slang*, 1990, Bloomsbury

John AYTO, John SIMPSON, *The Oxford Dictionary of Modern Slang*, 1992

Jonathon GREEN, *Cassell's Dictionary of Slang*, 1998, Cassell & Co

Dictionaries of American English

Jaroslav PEPRNÍK, *Slovník amerikanismů*, 2. vyd. 1994 (1. vyd. 1982)

Josef HLADKÝ, *Slovník americké a britské angličtiny*, 2006

☺ Sinclair NICHOLAS, *Velký (?) americko-český slovník*, 1998

Pictorial dictionaries

The Oxford-Duden pictorial dictionary, 1981

Jean Claude Corbeil, *The Macmillan visual dictionary*, 1992

Jean Claude CORBEIL, Ariane ARCHAMBAULTOVÁ, *Velký obrazový tematický slovník, česko – slovensko – anglicko – německý*, Columbus, Praha 1999

Dictionaries of false friends (Slovníky zrádných slov)

Robert J. HILL, *A dictionary of false friends*, 1982

Josef HLADKÝ, *Zrádná slova v angličtině*, 2 vyd. 1996 (1. vyd. 1990)

Etymological dictionaries

C. T. ONIONS, *The Oxford dictionary of English etymology*, 1966

Josef HOLUB, František KOPEČNÝ, *Etymologický slovník jazyka českého*, 1952

Václav MACHEK, *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, 1957

Jiří REJZEK, *Český etymologický slovník*, 2001

Dictionaries of usage

Michael SWAN, *Practical English usage*, 2nd ed. Oxford 1995 (1st ed. 1980)

E.S.C. WEINER, Andrew DELAHUNTY, *The Oxford guide of English usage*, 2nd ed. Oxford 1993 (1st ed. in 1983 as *The Oxford miniguide to English usage*)

John Sinclair, editor-in-chief, *Collins Cobuild English usage*, HarperCollins 1992

English-Czech dictionaries

Antonín OSIČKA, Ivan POLDAUF, *Velký (?) česko-anglický slovník Unikum*, 1947

Karel HAIS, Břetislav HODEK, *Velký anglicko-český slovník*, 2. vyd., 4 sv. (modré), Academia 1991, nebo 2 sv. (bílé), Leda 1997 (1. vyd., 3 sv., 1984)

☺ Josef FRONEK, *Velký anglicko-český slovník*, Leda, Praha 2006

☺ Josef FRONEK, *Anglicko-český slovník*, Leda, Praha 1996

Finder English-Czech dictionary, 2006

☺ Dr. Asif OSMANI, Ivona SCHIELDOVÁ, Pankaj JOSHI, Gerald COHL, *English 2000 aneb Znáte 2000 nejužívanějších slov v angličtině?*, INFOA 2002

Czech-English dictionaries

H. T. CHESHIRE, V. A. JUNG et al., *Česko-anglický slovník*, 2 sv., 1933–1935

Ivan POLDAUF, *Velký (?) česko-anglický slovník*, 3. vyd. 1996 (1. vyd. 1986)

Josef FRONEK, *Česko-anglický slovník*, Leda, Praha 1993

Josef FRONEK, *Školní česko-anglický slovník*, Leda, Praha 1993

Miroslav ŘEŠETKA, *Česko-anglický [studijní] slovník*, FIN, Olomouc 1996

☺ Josef FRONEK, *Velký česko-anglický slovník*, Leda, Praha 2000

English-Czech and Czech-English dictionaries

Miroslav ŘEŠETKA, *Anglicko-český a česko-anglický slovník*, FIN, Olomouc 1995

☺ Josef FRONEK, *Anglicko-český, česko-anglický slovník*, Leda, Praha 1998, ISBN 80-85927-48-9

Lingea velký anglicko-český a česko-anglický slovník, 2006

☺ Vladimír VALENTA, *První anglicko-český audiovizuální slovník*, 1993

☺ Vladimír VALENTA, *Česko-anglický slovník*, 1996

☺ Vladimír VALENTA, *Anglicko-český slovník*, 1997 (všechno bezcenné kuriozity)

Dictionaries of linguistic terms

English:

(often part of books on usage)

P.H. MATTEWS, *The concise Oxford dictionary of linguistics*, Oxford University Press 1997

David CRYSTAL, *A first dictionary of linguistics and phonetics* 4th ed., Blackwell 1997 (1st ed. Deutsch 1980, 2nd ed. Blackwell 1985, 3rd ed. Blackwell 1991)

Jack RICHARDS, John PLATT, Heidi PLATT, *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics* 2nd ed. Longman 1992 (1st ed. 1985)

David CRYSTAL, *An encyclopedic dictionary of language and languages*, Oxford 1992

Pavol ŠTEKAUER, Jaroslava STAŠKOVÁ, *An encyclopaedia of English linguistics*, Prešov 1995

Czech:

Slovník slovanské lingvistické terminologie, 2 sv. (14 jazyků: čeština, slovenština, ruština, angličtina, francouzština, němčina atd.), Praha 1977

Ján HORECKÝ, Anna RÁCOVÁ, *Slovník jazykovedných termínov*, Bratislava 1979

Radoslava BRABCOVÁ, Simona PIŠLOVÁ, *Přehled pojmů z českého jazyka a literatury*, H&H Praha, 1992

Edvard LOTKO, *Slovník lingvistických termínů pro filology*, Olomouc 1998

Olga MARTINCOVÁ, Radoslava BRABCOVÁ, *Malý slovník jazykovedných termínů*, Praha 1998

Jana PAVLOVSKÁ, *Znáš pojmy z mluvnice češtiny?*, Olomouc 1998

Přemysl HAUSER a kol., *Slovník jazykovedné terminologie k učebnicím českého jazyka pro základní školy*, Brno 2001

GRAMMARS

Libuše DUŠKOVÁ a kolektiv, *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*, 2. vyd. 1994 (1. vyd. 1988)

Libuše DUŠKOVÁ, Libuše BUBENÍKOVÁ, Jan CAHA, *Stručná mluvnice angličtiny*, 6. vyd., dotisk 1999

Karel HAIS, *Anglická mluvnice*, 2. vyd. 1975

Jiří KRÁMSKÝ, *Školní mluvnice anglického jazyka* (velmi špatná mluvnice)

Douglas BIBER, Stig JOHANSSON, Geoffrey LEECH, Susan CONRAD, Edward FINEGAN, *Longman grammar of spoken and written English*, 1999

Randolph QUIRK, Sidney GREENBAUM, Geoffrey LEECH, Jan SVARTVIK, *A comprehensive grammar of the English language*, 1985

Rodney HUDDLESTON, Geoffrey K. PULLUM, *The Cambridge grammar of the English Language*, 2002

Sidney GREENBAUM, Randolph QUIRK, *A student's grammar of the English language*, 1990

Geoffrey LEECH, Jan SVARTVIK, *A communicative grammar of English*, 2nd ed. 1994 (1st ed. 1975)

R. A. CLOSE, *A reference grammar for students of English*, 1975

Sylvia CHALKER, Edmund WEINER, *The Oxford dictionary of English grammar*, 1983

Stig JOHANSSON, Per LYSVÅG, *Understanding English grammar*, Part I: An Overview, Oslo 1986

Otto JESPERSEN, *A modern English grammar on historical principles*, I–VII, 1909–49
 R. W. Zandvoort, *A handbook of English grammar*, 7th ed., 1975
 Henry SWEET, *A new English grammar*, I–II, 1891–8

Kolektiv autorů, *Mluvnice češtiny*, I–III, 1986–7
 Kolektiv autorů, *Příruční mluvnice češtiny*, 1995

Books on English

David Crystal, *The Cambridge encyclopedia of the English language*
 Wolfgang Viereck, Karin Viereck, Heinrich Ramisch, *Encyklopedický atlas anglického jazyka*, Praha 2002
 Tom MacArthur, *The Oxford Companion to the English language*

THE ORIGIN OF LANGUAGE

According to recent estimates, the bibliography of writings on the origin of language includes about 13,000 items. Anything written before 1950 was pure speculation while the writings of the second half of this century are less speculative because they take into account the recent discoveries in biology and anthropology. Some of the theories put forward in the first half of the nineteenth century were so bizarre that in 1886 the topic was banned from the meetings of *La Société de Linguistique* in Paris.

Probably the best known of the older writings is HERDER 1772. In 1769 the Prussian Academy offered a prize for an essay answering the questions whether man could have evolved language unaided and if so how he went about it. The offer of the prize was in part a reaction against unsatisfactory statements about the origin of language. It was claimed previously that the complexity and perfect ordering of languages could only be explained as a divine gift or as result of divine guidance. Herder's answers won him the prize.

Herder (Johann Gottfried, 1744–1803) claimed that (i) language could not be of divine origin because it was not perfect, (ii) language developed together with the development of thinking, (iii) all languages were derived from one language but the individual languages were influenced by the way of thinking and by the spirit of its speakers. Herder's second point is very important. The close connection between thought and language had been a commonplace of philosophy since antiquity but the usual explanation was that language was dependent on prior thinking and abstraction. Herder assumed common origin and parallel development of thought and language. We may add that the appearance of language was linked with the necessity to communicate. This takes us to the history of man as a social creature as described by anthropologists. The main stages in this history are the following:

- (1) c. 70 million years ago: *hominoids* appeared. *Hominoids* were a primate superfamily which developed into three families: *gibbons*, *anthropoid apes* (chimpanzees, orangutans, and gorillas), and *hominids*.
- (2) 3 to 4 million years ago: the first *hominids* (East Africa; *Australopithecus* 'southern [*ie* African] ape'; brain about 470 cc; *Lucy* was a woman, about 110 cm tall, weighing about 30 kilos; she could still climb the trees but she also could walk upright; the name was taken from a Beatles' song).
- (3) c. 3 million years ago: *Australopithecus africanus*, probably a link between *Australopithecus* and *Homo habilis* ('able Man'); *Homo habilis* is regarded as the first Man. He used simple tools, lived in groups and built some kind of shelters; brain about 750 cc.
- (4) c. 2 million years ago: *Homo erectus* (used tools for cutting, drilling, scraping, and carving, knew how to make fire, could hunt larger animals; about 400,000 years ago groups of *Homo erectus* were able to drive elephants into marshes for easier killing, which required preparation and coordination, which in turn required communication.). *Homo erectus* spread from Africa to Asia and Europe; brain between 800 and 1,250 cc.
- (5) c. 300,000 years ago: *Homo sapiens* (the precise development is not clear, according to DNA analysis by R. L. Can modern mankind developed from *Eva*, who lived in Africa about 150,000 to 200,000 years ago).
- (6) c. 37,000 to 12,000 BC: Late Palaeolithic: the *Neanderthal Man*. He used sharpened pieces of stone to make specialized tools. The first man to bury their dead together with tools and food. This ritual behaviour and some probable myths indicate that the Neanderthal man was able to refer to things outside the topical place and time, a very important element in the development of communication; brain between 1,300 and 1,650 cc.
- (7) the *Cro-Magnon man*: tall stature, long head, made harpoons, spears, needles of various

materials, produced works of art. The size of the brain was the same as that of modern man (from 1,000 to 2,000 cc). The *Cro-Magnon Man* was able to live in very adverse conditions, even in the Arctic zone. All this required a fully developed language.

(8) c. 12,000 to 4,000 BC: Mesolithic: language was fully constituted

(9) 4,000 to 2,400 BC: Neolithic: domestication of plants and of animals; this development was not possible without a fully established language.

We may sum up by saying that, according to archaeological discoveries, at a certain stage of development man had to communicate and that the communicative needs gradually grew not only in quantity but also in quality.

The social development of man itself would not result in the appearance of language but the social development was linked with the biological development. Hominids were able to communicate in the same way as the anthropoid apes communicate today:

visual signals: all parts of the body were involved, including the face;

acoustic signals: growling, shouting, barking, groaning, howling, stamping the ground, beating one's chest;

olfactoric signals,

tactile signals.

Three parts of the human body are important for language communication: the brain, the organs of speech, and the ear. The growth in the size of the brain was mentioned in the archaeological survey. The structure of the brain changed as well: the outer layer of the grey matter has a more complicated organization in the human brain than in the brain of the apes. This is why apes cannot be taught to speak a language.

The most important development in the organs of speech was the position of the larynx. In all mammals, except man, in *Australopithecus*, and in small babies, the bottom part of the crane is relatively flat and larynx is placed in a high position. In modern man over the age of two years the lower part of the brain is curved and larynx is in a lower position. The space above the larynx is thus larger and enables the production of extreme vowels [i] and [u]. The full curving of the bottom part of the crane appeared in *Homo erectus*. Some biologists, however, claim that *Neanderthal man* could not produce the three extreme vowels [i], [u] and [a] and some consonants.

Linguistics cannot make any discoveries of the type archaeology and biology can. Linguists have no records for analysis older than about 6,000 years and the oldest records are isolated texts from one language only. Moreover, all the languages of the world, even those of the most primitive tribes, are based on the principle of duality (see the next paragraph) and there is no mixed or transitory system between human language and animal communication. There are no survivals of primitivity.

According to HOCKETT 1973 there were two crucial points in the history of language. The first was the opening of the closed system of signals through blending, *ie* through combining various signals. The second point was the introduction of duality, *ie* the use of a limited number of units of one level (sounds) to form an unlimited number of units on a higher level (words). The theoretical description of these two steps is very simple but the processes themselves took a very long time. We can compare them to the development of tools. The tools did not change for a very long time, something like a million years, and then there was very rapid development. The same may be said about language. The process from protolanguage to language consisted of a long series of slow changes and once language was established it developed very quickly. The length of the process and its complexity make it more likely that language developed in one place (monogenesis) than in several places at the same time (polygenesis).

Duality mentioned above is the basic feature by which human language differs from the animal communication systems but it is not the only feature. We can add *arbitrariness*, *creativity*,

ie ‘the capacity for free, appropriate, and creative use of language as an expression of thought’ (CHOMSKY 1976.40), *displacement*, *ie* the ability to refer to things or events remote in time or space, *reflexiveness*, the capacity to use language to talk about language itself, and *prevarication*, the ability to tell lies deliberately or to talk nonsense.

Most linguists view language as species-specific and are convinced that both nature, *ie* the genetic endowment or the innate basic language structures, and nurture, *ie* the social or linguistic environment to trigger off the innate linguistic abilities, are necessary for adequate language development. A human child cannot acquire language if reared in isolation. Evidence of this is provided by the so-called wild children (Wild Boy of Avern *etc.*).

Let us end this chapter on the origin of language with a few remarks on the origin of the Indo-European languages. Proto-Indo-European was probably one of the languages of the Nostratic family, together with Altaic (*eg* Mongolian and Turkish), Dravidian (*eg* Tamil), Hamito-Semitic (*ie* Semitic, Berber, Chadic, Cushitic and Egyptian), Kartvelian (*eg* Georgian) and Uralic (Finnish, Hungarian, Samoyed). It is probable that in the earlier stages the Indo-European languages formed one group with Anatolian languages. After the Anatolian languages separated from the Indo-European, they divided into an Eastern, Hittite, and a Western, Luwian, branch. The break-up of Proto-Indo-European began about 3,000 BC and it probably happened before the dispersal began.

There is a certain number of words which occur in most Indo-European languages and if they are not loanwords, they form the Indo-European common vocabulary. It is likely that the Indo-Europeans, before their dispersal, were nomadic or semi-nomadic pastoral people because the words *ox* and *ewe* belong to the common vocabulary. They had grain but not grapes. Other common words suggest that the Indo-European had other domestic animals as well: the dog, the goat, the goose, the horse, the pig. They knew lice at close range. They also had vehicles of some kind because there are words for axle, nave (‘náboj’), wheel and yoke. They knew cheese, butter and mead. There is no common word for beer, which is an agriculturalist’s product. The common vocabulary includes names of tools and weapons and names of metals (copper, bronze, silver, gold), but no metallurgical terms. The Indo-Europeans knew pottery and weaving and they had words for house and door, but not for window. They were a polytheistic people. The family was a vital group. The prominence of names for male relatives indicates a patriarchal society.

The original settlements of the Indo-Europeans were probably in a continental climate: they knew both rain and snow. The wild animals they knew include bears, beavers, hare, mice, otters and wolves, but not camels, elephants, lions and tigers, which indicates a cool temperate zone. There is no word for the sea or the ocean but there is a word for fish and for a ship, which was probably a vessel used for fishing and for crossing rivers.

When the original homeland of the Indo-European is discussed, the evidence of the common vocabulary is compared with evidence provided by mutual borrowings of words with other language families, then by toponyms, myths, folklore texts and archaeology. According to recent sources, the oldest homeland of the Indo-Europeans was somewhere in the Near East and the definitive formation of the Indo-European culture, and its later disintegration, took place in the North Balkan and in the areas north of the Black Sea. In that case the Indo-Europeans could be the bearers of the so-called Kurgan culture, a Bronze Age culture which spread westward from South Russia in the first half of the fourth millennium BC and eastward into Iran somewhat later. Other sources consider a more eastern area, north of the Caspian Sea. Formerly, arguments were put forward for Scandinavia and the northern parts of Germany, for the Hungarian plane, and for Anatolia, now in Turkey. Many scholars are sceptical about the possibility of saying anything very definite, on present evidence, about the original homeland and culture of the Indo-Europeans.

If language developed in one place, then all the modern languages developed from one language. The Soviet linguist N. J. MARR claimed that language appeared in four different parts of the world and that the original four tribes referred to themselves as *sal*, *ber*, *jon* and *roš*. When the tribes mixed, the four words formed the first language. Marr had no proofs for his theory. When Ferdinand de Saussure was fifteen, he knew Greek, Latin, German and English. He looked for the general system of language and wrote an essay in which he claimed that all languages had their origin in two or three consonants.

BIBLIOGRAPHICAL NOTE

On the origin of language, *see* SALZMAN (1993a, 1993b), *Studies in language origins* (1989 and 1991), VÁVRA (1990).

On the Proto-Indo-European, *see* BARBER (1993), BLAŽEK (1993).

On biological studies of language, *see* LENNEBERG (1967), MORÁVEK (1969), PANOV (1987), KOUKOLÍK (1997).

On wild children, *see* Zdeněk MATĚJČEK, Josef LANGMEIER (1981)

(6) THE HISTORY OF DIACHRONIC LINGUISTICS

The oldest writings on language known to us today come from India. They were not known in Europe before 1800 and thus cannot be viewed as the beginning of European linguistic thought. The inspiration for linguistic studies in India came from the need to preserve ritual texts from the Vedic period (c. 1200–1000 BC). While pronunciation, grammar, and word meanings kept changing in the spoken language, the Vedas were handed down unchanged. In the course of time the language of the Vedas differed from everyday language to a high degree and to preserve the ancient character of the Vedas, a written description of the correct usage was needed. Gradually, Indian scholars covered the whole field of synchronic linguistics, far beyond the original terms of reference. The best-known representative of Indian linguistics, PĀNINI, restricted his work to correct usage, described in sets of rules called *sūtras*. Pānini lived in the fifth century BC. His grammar, known as ‘Eight books’, is written in a very economical way and is hardly intelligible without a commentary.

The work of Pānini and of other Indian linguists became known in Europe at about 1800 and it made a deep impact on European linguistic studies. The concept of zero representation of a category, *eg* of a morph, is owed directly to Pānini. There are several terms taken over from Sanskrit: *sandhi* (Sanskrit *samdhī* ‘putting together’) meaning the modification of the form or sound of a word under the influence of a neighbouring word, *eg* the change from *a* to *an* before a vowel, *bahuvrihi* meaning semantically exocentric compounds (*eg greenhorn, paperback*), *dvandva* (Sanskrit *dvamdva* ‘a pair’) referring to coordinate compounds (*eg owner-occupier, Sino-Russian*).

The history of European linguistics begins in Greece. Pre-Socratic philosophers, rhetoricians, Socrates, Plato, and Aristotle made many observations on language but the recognition of linguistic studies as a distinct and articulated part of philosophy was the work of the Stoics. They treated phonetics, grammar, and etymology as separate areas of the description of language. Their writings on language have not survived but are known from the first grammar, *Techné grammatiké*, written by DIONYSIUS OF THRAX (c.170–c.90 BC) in Alexandria in 1c. BC

While the Greek etymological studies are of little value, the Greek contribution to phonetics is important. They introduced the syllable as a structural unit, they distinguished vowels and consonants and introduced further classification within the consonants.

The most valuable Greek observations were made in grammar. The Greeks identified the word as an isolable linguistic entity, they established word classes and they worked out the necessary grammatical categories for the description and analysis of the morphology of Greek.

The Greek linguistic theory was absorbed by the Romans and Roman grammatical works became the basis of all education in later antiquity and in the Middle Ages (including the translator’s slip in the case of the accusative: the Greek αἰτία had two meanings, ‘cause’ and ‘accusation’; the translator chose the less suitable one). The great Roman grammarian of the classical period was VARRO (116–27 BC) and the best known authors of the later period were DONATUS (4c, *Ars grammatica*) and PRISCIANUS (beginning of 6c, *Institutiones grammaticae*). Their grammars were copied and modified for centuries, *eg* by AELFRIC around 1000 for English children speaking Old English.

All the studies mentioned up to now were synchronic, based on one language only. The ancient Greeks had little interest in comparing their language with what they considered lesser, barbarian languages. Roman students of language undertook some comparisons of their Latin with Greek and came to the conclusion that Latin descended from Greek. The beginnings of the systematic historical study of languages are connected with DANTE ALIGHIERI (1265–1321). In his work *De vulgari eloquentia* he divided European languages into three families: Germanic in

the north, Latin in the south, and Greek in the south-east and adjacent Asia, which all developed from a single source, *ie* Hebrew. Dante's book instituted the serious study of Romance languages and of their relationship to Latin. Scholars studied the sound changes through which Latin words developed into French, Italian, and Spanish words, compared the grammatical system of these languages and discussed the causes of these linguistic changes.

The history of the search for the first language includes a story about the Egyptian king (pharaoh) Psametik (Greek name Psammetichos; 654-609). As reported in Herodotus, Psametik separated two new-born infants from human society in order to find out what they would say as their first word. This first word then should be from the oldest, *ie* the original language. The children were heard to cry *bekos*, which was a Phrygian word for 'bread'. Phrygian, a language spoken in Asia Minor then, was declared the oldest language of the world. The Phrygians were an Indo-European tribe who lived in the Balkan peninsula, had to leave it under Thracian pressure and settled in Asia Minor. Phrygian and Thracian form the Thraco-Phrygian branch of the Indo-European languages. (A similar story is told about Emperor Frederick II of Hohenstaufen, 1194-1250, about James IV of Scotland, 1473-1513, and about the Mogul emperor of India Akbar (1556-1605).

At the end of the sixteenth century, a Roman Catholic missionary FILIPPO SASSETTI wrote home from India reporting admiringly of the *lingua Sanscrita*. He pointed out a number of resemblances between Sanskrit and Italian words. His report is the first known reference to Sanskrit. Likenesses between Sanskrit and European languages were noticed by other missionaries but little came out of these observations.

In 1786 Sir WILLIAM JONES (1746-1794), working as a lawyer and judge, read a paper to the Royal Asiatic Society in Calcutta in which he established the historical kinship of Sanskrit with Latin, Greek, and the Germanic languages. *'The Sanskrit language, whatever may be its antiquity, is of a wonderful structure; more perfect than the Greek, more copious than the Latin, and more exquisitely refined than either; yet bearing to both of them a stronger affinity, both in the roots of verbs and in the forms of grammar, than could possibly have been produced by accident; so strong indeed, that no philologist could examine the Sanskrit, Greek, and Latin, without believing them to have sprung from some common source, which, perhaps, no longer exists: there is a similar reason, though not quite so forcible, for supposing that both the Gothick and the Celtick, though blended with a very different idiom, had the same origin with the Sanskrit; and the old Persian might be added to the same family.'*

In the first decade of the nineteenth century Sanskrit grammars were published by English authors. They were not obtainable on the mainland, however, because of Napoleon's continental blockade. Yet the library in Paris possessed a number of Indian manuscripts and the study of Sanskrit could be pursued there. Friedrich von Schlegel (1772-1829) spent some time in Paris in 1803 and in 1808 published his treatise *Über die Sprache und Weisheit der Indier* [On the language and the learning of the Indians]. The expression *vergleichende Grammatik* [comparative grammar] was used in this treatise for the first time. Friedrich von Schlegel's brother, August Wilhelm von Schlegel, became professor of Sanskrit in Bonn. (The Schlegel brothers influenced Jan Kollár, Josef Dobrovský and Jan Holý in two respects: their romanticism and their defence of German and of Germany against French influence.)

Three scholars are usually regarded as the founders of scientific historical linguistics: Rask, Bopp, and Grimm. Rasmus Kristian RASK (1787-1832), a Dane, wrote grammars of Old Norse (1811) and of Old English (1827). His Old Norse grammar was a comparative Indo-European grammar in embryo. Rask drew an astonishingly correct and nearly complete system of Indo-European languages. Franz BOPP (1791-1867) studied Sanskrit in Paris and in 1816 he published a book about the conjugation system in Sanskrit, Greek, Persian, and German. The second half of this book was a reader of Sanskrit texts, in translation. He spent another four years in London,

where he taught Sanskrit, one of his pupils being Wilhelm von Humboldt. In 1821, he was appointed professor of Sanskrit in Berlin. Later on, in his comparative grammar, Bopp extended his comparison to Lithuanian, Primitive Slavonic and Avestan (called Zend then). He was less nationalistic than other German scholars of that time and he used the term *Indo-European* instead of the current *Indo-Germanic*.

While Bopp based his comparison on grammatical forms only, Rask was awake to the significance of sound laws. Rask's ideas were taken over by Jacob GRIMM (one of the two brothers who are more widely known for their collection of German fairy tales; 1785–1863), who published the four volumes of his *Deutsche Grammatik* [Germanic grammar] between 1819 and 1837. The fact that Grimm narrowed his interest to Germanic languages did not prevent him from influencing the development of the comparative method. His contribution to linguistics is easily recognised from the list of technical terms which he introduced: strong, weak, Ablaut, Umlaut. His famous law about the consonantal shifts from Indo-European into Primitive Germanic appeared in his grammar in 1822, after he had read Rask's work. Grimm, however, did not use the term 'law', he spoke of 'sound shift': 'Die Lautverschiebung erfolgt in der Masse, tut sich aber im einzelnen niemals rein ab.' [The sound shift is a general tendency; it is not followed in every case. *Deutsche Grammatik*² 1.503].

A very influential and historically important figure in linguistics was August SCHLEICHER (1821–1868), for a time professor at Prague University (Jan Neruda attended his lectures in 1855 and 1856; Schleicher contributed Czech papers to Czech journals). He learned a number of European languages and after some time spent in Lithuania he wrote a survey of the language, *Handbuch der Litauischen Sprache* [Handbook of the Lithuanian language]. The importance of Lithuanian for Indo-European linguistics can be demonstrated on the form of the word *son*:

	nominative	accusative	genitive
Indo-European	*sūnús	*sūnúm	*sūnous
Sanskrit	sūnúš	sūnúm	sunōš
Gothic	sunus	sunn	sunaus
Lithuanian	sūnùs	sūnų	sūnaūs

In 1878 Karl Friedrich Christian BRUGMANN (1849–1919) and Hermann OSTHOFF (1847–1909) began to publish a sort of journal, *Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indo-europäischen Sprachen* [Morphological studies in the field of Indo-European languages]. The only contributors were Brugmann and Osthoff. The preface to the first volume was a programme of a new school in historical linguistics. The name of the school was mentioned in the preface as *junggrammatische Richtung* [young grammarians' school of thought *or* faction; Brugmann was 29 and Osthoff was 31 then and they called themselves 'young', in contrast to their teachers; the name *Neo-grammatici* was first used by the Italian scholar G.I. Ascoli]. The preface claimed that all sound changes, as mechanical processes, were *ausnahmslose Lautgesetze* [laws which admit no exceptions]. The Neogrammarians wanted to make historical linguistics an exact science, with the same methods as used in natural sciences. In the nineteenth century the uniformity of nature was a current dogma.

The Neogrammarians refused Schleicher's ideas about historic growth and historic decline. They moved away from the idea of proto-language as a prehistoric reality and regarded the Indo-European forms as formulae rather than as actual words. They stressed data available in written records and in the spoken dialects of the time. When formulating laws governing the data they drew on the sciences of physiology (in phonetics) and of psychology.

The Neogrammarians marked one of the really significant stages in the history of linguistics.

Their influence was threefold: in the encouragement given by their approach to linguistic science, in the immediate reactions of those shocked by them, and in the reactions of later generations (Hockett 1965 as quoted in Robins 1967:186).

Many well-known scholars were trained in Neogrammmarian linguistics: Joseph WRIGHT in England, Antoine MEILLET in France, Franz BOAS, Edward SAPIR, and Louis BLOOMFIELD in America (Bloomfield applied the comparative and historical method on the study of the Algonkian family of American-Indian languages), Ferdinand de SAUSSURE (in his earlier years; he studied in Leipzig, the centre of Neogrammmarian teaching, and taught Sanskrit and historical linguistics in Paris and Geneva), F.F. FORTUNATOV in Russia, the Czechs Josef KRÁL (classical philologist), Jan GEBAUER (the founder of the Czech historical studies), the Germanists Josef JANKO and Antonín BEER, the comparativist Oldřich HUJER, and the Serb Vatroslav JAGIĆ (1838–1923)

BIBLIOGRAPHICAL NOTE

On the history of linguistics, *see* PEDERSEN (1962), IVIĆ (1965), ZVEGINCEV (1965), ROBINS (1967), VEČERKA (1985), HELBIG (1991), ČERNÝ (1996).

On historical linguistics, *see* LEHMANN (1967), ANTILLA (1972), LEŠKA, NEKVAPIL and ŠOLTYS (1989).

(7) THE HISTORY OF **SYNCHRONIC** LINGUISTICS

In all the ancient empires there must have been contacts between speakers of various languages, eg between speakers of Latin and speakers of other languages in ancient Rome. Latin was taught and learnt in schools and in private households. Translators and interpreters must have been in great demand. Multilingualism was appreciated: king Mithridates of Pontus (120–63 BC) spoke more than twenty languages. These linguistic activities were not an inspiration for any description of the various languages or for a comparative study. One of the reasons was that Roman grammarians and European medieval grammarians were interested in classical Latin only, and spoken Latin and various European languages were regarded as vulgar. This was in contrast with the Arab grammarians writing in Basra in the 8th century and later. They dealt with the living spoken language of their time. Later, however, their grammars were very similar to the European ones because they described the language of the Koran.

An unknown Icelandic scholar of the twelfth century, called **FIRST GRAMMARIAN**, wrote a study describing the pronunciation of Icelandic. His work remained unknown for a long time because it was first printed only in 1818 and even then its knowledge was limited to Scandinavia.

The first grammar of a living language was probably *Gramática de la lengua castellana* written by Antonio de Nebrija in 1492. A few years later Lorenzo de Medici wrote a grammar of the Toscan dialect of Italian.

The relationship between Latin and the Romance languages was studied both from the diachronic point of view, as was mentioned in the preceding chapter, and from the synchronic point of view, although the two perspectives were not always distinguished by the authors of the period. What was important, however, was the separation of the description of modern languages from Latin. Latin grammatical categories ceased to be forced on modern languages. The process was gradual, though. In 1525 Pietro BEMBO (1470–1547) raised the question of Italian and French prepositional constructions corresponding to Latin oblique case inflections, usually the genitive, without any preposition. The matter was discussed by his contemporaries and one author argued that these prepositions were just signs of cases. This was an argument for preserving the Latin system of cases even for a language which had fewer case endings than Latin and had to use prepositional constructions. A very different position was taken by Pierre de La RAMÉE (Petrus RAMUS, 1515–1572), a French grammarian murdered in the massacre of St. Bartholomew in 1572. He stressed the need to follow the usage of the classical authors in Greek and Latin and to follow the usage of native speakers in modern languages.

An important element in the development of linguistic thought was the knowledge of other languages than just Latin and Greek. At the end of the Middle Ages, Hebrew and Arabic were studied in Europe. Both languages were officially recognized in the University of Paris. Roger BACON (c.1214–1296) wrote a grammar of Hebrew and knew Arabic. Hebrew, no longer the language of the enemies of the Church, was studied more widely and with greater penetration in the Renaissance period. *Homo trilinguis* was the man who knew Greek, Latin, and Hebrew. Voyages of discovery, colonization of the New World, the establishment of trading stations, and the despatch of missionaries all played their part in what J. R. Firth, Professor of General Linguistics in the University of London (1890–1960), called ‘the discovery of Babel’. Dictionaries and grammars of many non-European languages were published. Missionaries working for the *Congregātiō de Propāgandā Fidē* of the Roman Church introduced transcriptions for many languages and devised alphabets for some languages in Asia. The transcription made for Vietnamese in 1651 is still, with minor alterations, the official writing system of Vietnam. (*Congregātiō de Propāgandā Fidē* [congregation for propagating the faith] was a committee of cardinals responsible for foreign missions, founded in 1622 by Pope Gregory

XV.)

The knowledge of the structure of Chinese was revealing and important for the better understanding of the way languages work. Morphological paradigms, like those in Greek and Latin, were traditionally regarded as essential for the functioning of language and in Chinese there was a language with almost complete absence of such paradigms, yet functioning.

A traditional area where characteristic features of languages have been described is that of practical stylistics. The word *stylistics*, however, was first recorded in English only in 1882. *Stylistic*, both as an adjective and as a noun, is somewhat older. It appeared in 1860 and was modelled on the German terms *stilistisch*, *Stilistik*. All this shows that stylistics as theoretical study of style was established in the second half of the nineteenth century. The predecessors of stylistics were rhetoric (ME), poetic (1727), and dialogic (1601).

The oldest of these English terms is rhetoric. It was taken over either from Old French or from Latin and the Latin word was adapted from ancient Greek. The Greek term ῥητορικὴ was formed by shortening ῥητορικὴ τέχνη ‘rhetoric art’. The following quotations from books by eighteenth-century Scottish authors Henry Home, Lord KAMES (1696–1782), Hugh BLAIR (1718–1800) and George CAMPBELL (1719–1796) confirm that handbooks of rhetoric described some of the characteristic features of languages.

Synchronic linguistics as a theoretical discipline started in the same country and roughly at the same time as the historical study of languages. The founder of the synchronic, analytic approach, Wilhelm von HUMBOLDT (1767–1835), was a politician, diplomat, writer, philosopher and linguist. He was a close friend of Schiller and Goethe. He served as Prussian ambassador to Rome, Vienna and London. He founded the university of Berlin. His brother Alexander Humboldt was a well-known explorer and scientist.

Wilhelm von Humboldt had a knowledge of a number of western and oriental languages and had some acquaintance with a few American-Indian languages. His best-known linguistic study *Über die Kawi-Sprache auf der Insel Java* [On the Kawi Language of Java; *kawi* ‘(language of) poetry’] was published post-humously in 1836–9.

Humboldt introduced the term *innere Sprachform* [inner speech form] for the semantic and grammatical structure of a language. *Innere Sprachform* is in part common to all men as part of their intellectual equipment, and in part specific to every language community. The specific role of *innere Sprachform* in a language was seen as the organizing principle of the language in question. Humboldt accepted Herder’s conceptions of the parallel development of language and thinking and of the intimate connection between a language and the national spirit of its speakers. Humboldt’s best known contribution to linguistic theory is his distinction of isolating, agglutinative, and flexional languages. Humboldt saw typology as a matter of synchronic classification.

Humboldt also wrote one of the first theoretical studies on style (Humboldt 1836). He discussed the differences between poetry and prose and distinguished three functional styles in prose: colloquial, technical, and that of fiction.

An important role in the development of synchronic linguistics was played by phonetics. The first phoneticians in Europe were the ancient Greeks. Hippocrates (c.460–c.377 BC) mentioned the physiological aspect of speech, Aristotle (384/383–322/321 BC) discussed the acoustic side of speech in his *Physics*. Ancient Indians, however, are regarded as better phoneticians than the Greeks. The Indians provided detailed descriptions of the articulation of sounds.

Although more attention was paid to phonetics in the seventeenth and the eighteenth centuries, most works dealt with phonetics only marginally. It is again the nineteenth century which is the beginning of phonetics as an independent branch of research. ELLIS published his *Essentials of Phonetics* in 1848 and BELL’s *Visible Speech* was published in 1867 (Alexander John Ellis, 1824–1890, Alexander Melville Bell, 1819–1905; Alexander Graham Bell

(1847–1922), the inventor of the telephone and the gramophone, was his son). Henry SWEET (1845–1912) is the author of two books: *A handbook of phonetics* (1877) and *A primer of phonetics* (1890).

In Germany the first modern book on phonetics was called *Grundzüge der Lautphysiologie* [Foundations of the physiology of sounds] (1876) but its author Eduard SIEVERS (1850–1932) changed the title to *Grundzüge der Phonetik* in later editions. VIËTOR's *Elemente der Phonetik* appeared in 1884 (Wilhelm VIËTOR, 1850–1918). Paul PASSY (1859–1940) dealt with the pronunciation of French in *Les sons du français* [The sounds of French] in 1887. Passy described the pronunciation of other European languages as well and founded an international phonetic society and a journal devoted to phonetics *Le Maître phonétique* [= The Phonetics Teacher].

An important impetus for experimental research into the sounds came from the Neogrammarians because they needed as precise descriptions of sounds as possible. The first human sounds were recorded in Paris in 1874 on a kymograph with three rotatable drums recording the passage of air through the nose, the movements of the lips, and the work of the vocal chords. This experiment was carried out in a physiological laboratory and the kymograph was a machine used for medical research. A French dialectologist abbé Pierre Rousselot was trained in this laboratory and founded the first phonetic laboratory in the world in 1897.

While the historical study of languages developed its own methods and was recognised as an independent branch of research from its beginning, the synchronic study went through a long process before it established itself as equally important as the historical study. As was shown above, the synchronic description of languages was either linked with psychology or with the ideas of the national spirit. When synchronic linguistics went through its independent development it could come back to the beginning and cooperate with psychology and study language in society. The outcome of these two movements are psycholinguistics and sociolinguistics.

BIBLIOGRAPHICAL NOTE

On the problems of analytic comparison, *see* TRNKA (1929).

On psycholinguistics, *see* SAPORTA (1961), SMITH and MILLER (1966), OLDFIELD and MARSHALL (1968), HELBIG (1991).

On sociolinguistics, *see* HYMES (1966), FISHMAN (1968), TRUDGIL (1974), ŠVEJČER and NIKOLSKIJ (1983), HELBIG (1991), LEPSCHY (1994).

(8) STRUCTURALISM

Although the diachronic and the synchronic study of language approach the same subject from two angles, they are not in sharp contrast as the Neogrammarians claimed. When the Prague Linguistic Society (*Cercle Linguistique de Prague*) was founded in the late twenties of this century, its aim was to make a synthesis of the positive features of both approaches.

The founder and the first president of the Society was Vilém MATHESIUS (1882–1945), the founder of English studies in the Czechlands. The best known members of the Society were the Russians Trubetzkoy and Jakobson, and the Czechs Trnka and Havránek. Prince Nikolai Sergejevitch TRUBETZKOY (Ru. Nikolaj Sergeevič Trubeckoj, 1890–1938) was a professor in the University of Vienna and his main contribution to the theory of the Prague School was in phonology (*Grundzüge der Phonologie* [Principles of phonology]). Roman Osipovič Jakobson (*10.[= 22.] 10.1896 Moscow, †18.7.1982 Boston), for a time professor of Masaryk University in Brno, moved to the United States when WW2 broke out. He contributed to the phonological teaching of the School but he had a much wider range of interest both in language and in literature. Bohumil TRNKA (1895–1984) was an Anglicist with wide philological interests. When the teaching of the Prague School was under political attack in the fifties, Trnka, Vachek and others published a paper (in Moscow!) defending the principles of the School (Trnka 1958). Bohuslav HAVRÁNEK (*30.1.1893 Prague, †2.3.1978 ib.) was a Bohemicist and Slavist with a number of larger works on the history and on the present state of Czech and other Slavonic languages.

The teaching of the Prague School can be characterized by two attributes: structuralist and functional. The stress on structure was partly a reaction to the Neogrammarian atomism. Sound changes may be used as an example. The Neogrammarians were concerned with sounds as individual phonetic segments and spoke only of laws governing the phonetic changes. Structuralists saw the system and the end product of a sound change could be a different phonological system. In other words, a structuralist description is based on abstraction of the relevant from the non-relevant aspects of a phenomenon, *eg* the relevance of the velar nasal ŋ in English and its non-relevance in Czech. The second attribute underlines the communicative function of language and the communicative needs which are responsible for the systemic organization of the formal means and for changes in this systemic organization. The emphasis on communicative needs also implies the regard for the outer history of a language.

One of the contributions of the Prague School to linguistics was the introduction of the terms *marked* — *unmarked*. It was first used about sounds. A sound would be said to be marked if it possessed a certain distinctive feature, *eg* voice, and unmarked if it lacked it. The present use of the terms is more general. The distinction refers to the presence versus the absence of a particular linguistic feature, *eg* -s as a formal feature marking plural in most English nouns. The plural is therefore marked for number and the singular is unmarked.

Another contribution of the Prague School has been in the distinction between the centre and the periphery. Language is seen as a system in motion which is never fully balanced and in which central and peripheral elements have to be distinguished. The distinction between the centre and the periphery is based on functional load, *ie* on frequency. The most frequent, *ie* central units are very often irregular. In lexis, the central units are *eg* the verbs *to be*, *to have*, modal verbs, names of the main parts of human body, pronouns, and the peripheral units are rare words such as *nescience*, a formal or literary word for *ignorance*, or *conodont*, a small Palaeozoic toothlike fossil derived from an extinct unknown animal. A typical peripheral element in grammar is the Czech participle (*přechodník*) or the British English subjunctive.

The founder of the structuralist teaching was the Swiss linguist Ferdinand de SAUSSURE (1857–1913). In the first part of his scientific career he concentrated on Indo-European

(Saussure 1878) and later the problems of method and theory became predominant. He published little himself and his main work, *Cours de linguistique générale*, was published posthumously by his pupils Charles Bally (1865–1947) and Charles-Albert Séchehaye (1870–1946; professor of French in Ústí n. L. in 1894–1897) from notes taken by several students of Saussure. (Mathesius 1961 and 1975 was also published from notes taken by a student, Karel Hais, edited by Josef Vachek and translated by Libuše Dušková.)

The influence of Saussure on twentieth-century linguistics is unsurpassed. Although Humboldt expressed a number of similar ideas a century before Saussure he attracted less attention, mainly because at that time the comparative and historical linguistics was flourishing. *Cours* appeared some time after the Neogrammarian approach could not produce anything new.

Saussure's ideas can be summarized in a series of dichotomies: synchrony *versus* diachrony (synchronic study should be separate from diachronic study), langue (underlying language system) *versus* parole (the production, transmission and reception of speech), paradigmatic *versus* syntagmatic, signifiant *versus* signifié (the sign is formed by the link between *signifiant* [the form] and *signifié* [the concept]). The English terms are *signifier* and the *signified*, the Latin terms are *significans* and *significatum*.

Linguistics, according to Saussure, is only a part of semiology (his own term), a general science that studies the life of signs within society.

American linguistics started to develop rapidly in the 1930s when The Linguistic Society of America was founded in 1924 and the periodical *Language* was constituted. At that period three scholars had a considerable influence on the American linguistic thinking, namely Franz BOAS (1858–1942), Edward SAPIR (1884–1939) and Leonard BLOOMFIELD (1887–1949). All of them developed ideas expressed earlier by Wilhelm von Humboldt. Boas and Sapir were born in Europe and Bloomfield studied Neogrammarian linguistics under Leskien and Brugmann in 1913–14. They were familiar with the work of the American historical linguist and Sanskritist William D. WHITNEY (1827–1894), himself trained in Germany and much influenced by European thought. Whitney's book *The life and growth of language*, in its turn, influenced Saussure. According to Saussure, Whitney was the first linguist to deal with the sign, its function and its arbitrary character.

Bloomfield's most important work *Language*, published in 1933, brought drastic changes in his approach to linguistics, as contrasted with his *Introduction to Linguistic Science* (1914), in which he followed Wundt's psychological view of language. Bloomfield's aspiration was connected with phenomena observable in space and time. (Previously it was Franz Boas and Edward Sapir who became interested in anthropological aspects of a living language, mainly in American Indian languages in the United States and in Canada). Bloomfield's *Language* was a student's textbook which exercised a great influence on mainstream American linguistics, launching the Bloomfieldian era of 1930s and 1940s.

American descriptivism dealt with two units of description, namely the phoneme and the morpheme. In the Bloomfieldian era phonology was dominant, the same as in other schools of linguistics at that period, eg the Prague School, J.R. Firth and earlier Firthians, D. Jones and C.F. Hockett.

In American descriptivism special attention was paid to the notion of distribution, ie distribution of phonemes in phoneme sequences and distribution of morphemes in morpheme groups and constituents.

(The paragraphs on American linguistics were written by Ludmila Urbanová.)

BIBLIOGRAPHICAL NOTE

On the Prague School, see *Travaux* (1929–1939, 1964–1971), MATHESIUS (1947), TRNKA, VACHEK et al. (1958), VACHEK (1960a, 1964a), GARVIN (1964), VACHEK (1966), KONDRÁŠOV (1967), *Prameny*

- (1970, 1972), MATHESIUS (1982), *Praguiana* (1983), CULLER (1993), VACHEK (1994, 1999), NEÚSTUPNÝ (1993), JAKOBSON (1993, 1997).
- On glossematics, *see* SKALIČKA (1948), HJELMSLEV (1971).
- On structural linguistics, *see* SAUSSURE (1916), MARTINET (1955 and 1960), GUCHMAN (1964), LEPSCHY (1970), CULLER (1993).
- On American linguistics, *see* SAPIR (1921), BLOOMFIELD (1933), BLOCH and TRAGER (1942), HARRIS (1951), JAKOBSON and HALLE (1956), CHERRY (1957), GLEASON (1961), HOCKETT (1964), CHAO (1968), BOLINGER (1975).
- On Noam Chomsky and his followers, *see* FODOR and KATZ (1964), CHOMSKY (1966), HOCKETT (1967), LYONS (1970), CHOMSKY (1971), HAAS (1973).
- On Russian linguistics, *see* STALIN (1950), REVZIN (1962), ŠAUMJAN (1965).
- On linguistics in general, *see* POTTER (1957), SGALL (1964), FIRTH (1967), LYONS (1968, 1981), *12 esejí o jazyce* (1970), CRYSTAL (1971, 1980), ROBINS (1980), DUCROT and TODOROV (1981), AKMAJIAN (1987), ERHART (1990), HELBIG (1991), CRYSTAL (1992), JAKOBSON (1993), ČERMÁK (1997).

GLOSSARY OF LINGUISTIC TERMS

(compiled by Jan Chovanec, based on *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* by David CRYSTAL and other sources)

absolute construction /ˌæbsəlu:t kən'strʌkʃn/ does not depend on any noun, eg *We left, the wine having run out.* – *Weather permitting, I will come.* – *There being no clear evidence against her, they could do nothing.* – *Let's toss for it, loser to pay.*

accent /'æksnt/ **1** In phonetics, features of pronunciation that signal regional or social identity; cf **dialect**. **2** In phonology, a type of emphasis given to a spoken word or syllable by stress or pitch. **3** In graphology, a mark placed above a letter, showing its pronunciation.

acceptable /ək'septəbl/ Said of any usage that native speakers feel is possible in a language. A sentence may be grammatically correct but not acceptable: *This is the malt that the rat that the cat killed ate* or *The man the girl your son knew saw arrived*; cf **appropriate**.

acoustic phonetics /əˌku:stɪk fə'netɪks/ The branch of phonetics that studies the physical properties of speech sounds; cf **phonetics**.

acronym /'ækronɪm/ A word made up out of the initial letters of a descriptive phrase or a proper name. There are two main types: (i) acronyms which are pronounced as sequences of letters, eg EEC, FBI, (ii) acronyms which are pronounced as a word, eg NATO, WASP, Aids, standing for *Acquired immune deficiency syndrome*.

To make their Internet writing or text messages more informal, people use various acronyms: *BTW* by the way, *FYI* for your information, *INMO* in my humble opinion, *LOL* lots of love or laughing out loud, *OTOH* on the other hand, *HI RUF2T?* Hi, are you free to talk?, *WAN2TLK OR TXT?* want to talk or text?. Other abbreviations are supposed to be read as words: *B4* before, *GR8* great; cf **emoticon**.

The following love poem won the Guardian text message poetry competition in 2002:

I left my pictur on th ground
wher u walk
so that somday if th sun was jst right
& th rain didnt wash me awa
u might c me out of th corner of yr i & pic me up.

active /'æktɪv/ **1** A clause in which the subject is the actor of the verb; cf **passive**. **2** In grammar, said of language that a person actually uses — as opposed to language that is known but not used (**active** vs. **passive knowledge**). **3** An **active** or **productive vocabulary** is the vocabulary one can use while a **passive** or **receptive vocabulary** is the vocabulary one can recognize. The passive vocabulary of native speakers of a language may be up to 100,000 words, but their active vocabulary is between 10,000 and 20,000 words. In foreign language learning, an active vocabulary of an upper intermediate learner is about 3000 to 5000 words while the passive vocabulary is about 5000 to 10,000 words.

adjunct /'ædʒʌŋkt/ In modern English grammars, an adjunct is part of the basic structure of the clause and modifies the verb. In *he died in England, I have almost finished, he jumped for joy, she received the flowers with great pleasure*. The underlined phrases or words are adjuncts.

adverbial /əd'vɜ:biəl/ Words, phrases, or clauses that function as adverbs, eg *On Tuesday* is an adverbial, or an **adverbial phrase**, in *I'll do it on Tuesday*.

affective /ə'fektɪv/ The emotional or attitudinal meaning of an utterance.

affix /'æfɪks/ A morphological element added to another form, to make a more complex word (*un-* + *kind* + *-ness*); cf **prefix**; **suffix**.

alliteration /əˌlɪtə'reɪʃn/ The repetition of the same sound at the beginning of two or more

words, especially as used in Old English poetry and revived in 13c. (eg *In a somer seson whan soft was the sonne*, Langland's *Piers Plowman*), in modern advertising (eg *Guinness is good for you, You can be sure of Shell*), in tongue-twisters (*Granny's grey goose greedily gobbled golden grain in Graham's gabled granary*), in similes (*dead as a doornail, thick as thieves*), in collocations (*peace at any price*), in proverbs (*Care killed the cat*), in slogans (*ban the bomb*), in nicknames (*Tiny Tom*), in names of events (*Battle of the Bulge*), in tabloid newspaper headlines (*Saucy Sue brings home the bacon*); also known as **head rhyme** or **initial rhyme**.

analogy /ə'nælədʒi/ A change that affects a language when regular forms begin to influence less regular forms (children's use of *goed* or *wented*, on analogy with other past tenses ending in *-ed*).

analytic /,ænə'litɪk/ The term is seen in opposition to **synthetic** as a descriptive characterization of a type of language where words are invariable, and syntactic relations shown primarily by word-order. English is mostly analytic. Czech is a **synthetic** language.

anacoluthon /,ænakə'lu:θɒn/ A sentence which switches from one construction to another, eg *I was listening to the news—this man, he's an actor—the police arrested him*.

anaphora /ə'næfərə/ A linguistic unit referring back to something already expressed; the pronoun *she* in *When Mary saw John, she waved*, is **anaphoric**; *the idiot* is anaphoric to *James* in *I asked James but the idiot wouldn't tell me*; cf **cataphora**.

antecedent /,æntɪ'si:dnt/ A part of a sentence to which some other part grammatically refers; in *This is the cat which chased the rat, which* refers back to the antecedent *the cat*.

apostrophe /ə'pɒstrəfi/ **1** In writing, the mark ' (Czech *apostrofa*, *odsuvník*). **2** A rhetorical figure in which the speaker addresses a dead or absent person (Czech *apostrofa*).

apposition /,æpə'zɪʃn/ A noun or a noun phrase placed next to another noun with the same meaning and the same grammatical status. In *Martin, his youngest son, was a successful lawyer*, the noun phrases *Martin* and *his youngest son* are in apposition (they are appositives).

arbitrariness /,ɑ:brɪ'treərɪnɪs/ The absence of similarity between the form of a linguistic sign and what it relates to in reality, eg the word *cat* does not look like a cat. An outsider cannot guess the meaning of a word just from its sound and vice versa.

archaism /'ɑ:kəɪ,ɪzm/ An old word or phrase no longer in general spoken or written use.

argot /'ɑ:gəʊ/ Special vocabulary used by a secretive social group and designedly unintelligible to outsiders.

articulation /ɑ:ˌtɪkjə'leɪʃn/ The physiological movements involved in modifying a flow of air to produce speech sounds.

ash /æʃ/ The digraph æ.

assimilation /ə,sɪmɪ'leɪʃn/ The influence exercised by one sound upon the articulation of another sound in the same or the next word so that the sounds become more alike (*ten in ten pounds* becoming /tem/).

autosemantic /,ɔ:təʊsə'mæntɪk/ An autosemantic word or phrase has meaning outside its context, it can be used by itself as a term; other term: **lexical word**; cf **synsemantic**.

baby talk /'beɪbi ˌtɔ:k/ A simplified speech style used by adults in talking to very young children. Its features include diminutive forms, simplified grammar, exaggerated speech melody; also called 'motherese', 'caretaker speech', 'caregiver speech'.

back-formation /'bæk fə'meɪʃn/ A process of word formation where a new word is formed by removing an imagined affix from another word (*to burgle* from *burglar* or *to televise* from *television*).

bilingual /baɪ'lɪŋgwəl/ Said of a person/community with a command of two languages; opposed to monolingual.

- blend** /blend/ The result of two elements fusing to form a new word or construction, *eg smog*, formed in 1905 from *smoke* and *fog*; also called **portmanteau word** /pɔ:t'mæntəʊ 'wɜ:d/.
- body language** /'bɒdi ,læŋgwɪdʒ/ Communication using body movement, position, and appearance, such as facial expressions, body movements, hand gestures, and the mutual bodily orientation of speakers; also called **nonverbal communication**.
- borrowing** /'bɒrəʊɪŋ/ **1** Conventional term for taking a word or phrase from one language into another. **2** An item so taken, *eg thug* from Hindi into English. The term 'borrowing' is a misnomer because the word borrowed never leaves the source language and does not have to be returned.
- calque** /kælk/ A word formed by translating from another language, *eg Shaw's superman* from German *Übermensch*. Sometimes phrases are also regarded as calques, *eg Time flies* from Latin *Tempus fugit* and *that goes without saying* from French *cela va sans dire*; often called **'loan translation**.
- cataphora** /kə'tæfərə/ A linguistic unit referring forward to another unit; (in *John said this*:, the pronoun is **cataphoric**); *cf anaphora*.
- circumlocution** /ˌsɜ:kəmlə'kju:ʃn/ The use of more words than is necessary to express a meaning.
- cliché** /'kli:ʃeɪ/ An expression which has become so overused that it no longer conveys much meaning, and is criticized (*a fate worse than death*).
- clipping** /'klɪpɪŋ/ A process of word formation in which a new word is produced by shortening: (i) back-clippings: *ad[vertisement]*, *chimp[anzee]*, *fan[atic]*, (ii) fore-clippings: *[ham]burger*, *[omni]bus*, *[Eliza]Beth*, (iii) fore-and-aft clippings: *[in]flu[enza]*, *[E]Liz[abeth]*; also called **reduction**.
- closed class** /ˌkləʊzd 'klɑ:s/ A class which includes only a limited number of elements which stand in opposition to one another and which can be listed. The items in a closed class are only exceptionally extended by the creation of an additional member. Closed class is contrasted with **open class**. Examples of closed class: the phonemes of a language, determiners, pronouns, conjunctions, modal verbs.
- cocktail-party phenomenon** /'kɒkteɪl ,pɑ:ti fɪ,nɒmənən/ A term which refers to the ability to listen selectively to speech coming from one source (*eg while listening to one of the guests at a cocktail-party*) and to ignore speech coming from other sources (*eg the conversations of other guests nearby*). (*Longman dictionary of language teaching & applied linguistics*)
- codify** /'kəʊdɪfaɪ/ To provide a systematic account of a language (especially of its grammar and vocabulary).
- coherence** /kəʊ'hi:rəns/ The functional or logical connectedness of a text; contrasts with **incoherence**.
- cohesion** /kəʊ'hi:ʒn/ The formal linkage between the elements of a discourse or text (the pronoun *he* is cohesive in *The man left. He...*).
- collocation** /ˌkɒlə'keɪʃn/ The co-occurrence of words in a text, *eg* the noun *smoker* collocates with the adjectives *chain*, *habitual*, *heavy* and *light*; or *high* collocates with *probability* and *good* with *chance*: *a high probability*, *a good chance*.
- communicative competence** /kə,mju:nɪkətɪv 'kɒmpɪtəns/ A person's awareness of the rules governing the appropriate use of language in social situations.
- comparative linguistics** /kəm,pærətɪv lɪŋ'gwɪstɪks/ The study of the historical relationship between languages, especially those believed to have a common historical origin; also often called **comparative philology**, or simply **philology**.

- competence** /'kɒmpɪtəns/ Chomsky's term for the unconscious store of linguistic knowledge which enables us to speak and understand our first language properly without having to think about it. Distinct from **performance** /pə'fɔ:məns/, ie from actual language behaviour.
- conjunct** /'kɒndʒʌŋkt/ is a word that belongs to the general class of adverbs, but has some affinity with conjunctions. Conjuncts are not part of the basic structure of a clause or sentence. They express links between sentences, rather than connections within clauses. In *I don't trust him, although he seems friendly*, the word *although* is a conjunction; in *I don't trust him. He seems friendly, though*, the word *though* is a conjunct. Further examples: *Altogether, it was a happy week.* *However, the weather was not good.*
- connotation** /kɒnə'teɪʃn/ The personal or emotional associations aroused by words; eg the word *mother* may connote 'love'. Connotations are not necessarily mentioned in dictionary definitions. Connotative meaning is the basis of comparison, eg *as pure as a lily*; cf **denotation**. Denotations are primary and connotations are secondary.
- content word** /'kɒntent wɜ:d/ A type of word that has an independent, 'dictionary' meaning (*chair, run*); also called a **lexical word**; cf **function word**.
- context** /'kɒntekst/ **1** The linguistic environment of an element. **2** The non-linguistic situation in which language is used.
- convergence** /kən'vɜ:dʒəns/ A process of linguistic change in which dialects or accents become more like each other; contrasts with **divergence**.
- conversion** /kən'vɜ:ʃn/ or **functional shift** /fʌŋkʃnəl 'ʃɪft/ or **zero derivation** /zɪə'rɪəʃn/ A type of word formation in which an item changes its word class without the addition of an affix, eg the noun *cook* was converted to the verb *cook* in 14c. The change from the transitive verb (*She's cooking dinner*) to the intransitive verb (*The dinner is cooking*) may be also regarded as a case of conversion.
- copula** /'kɒpjʊlə/ *Be, seem, feel* and other verbs when linking a subject to another word which defines it, eg *My brother is a teacher* or *She seems unhappy* or *I am cold*.
- core vocabulary** /kɔ: vəʊ'kæbjʊləri/ Elements in the lexis which are unmarked. Core words are those which appear to be the most frequent and refer to the most important parts of the extralinguistic reality. They mark sensory perception such as size (*large – small*), weight (*heavy – light*), colour (*red – green*, but not *mauve* or *scarlet*), often have clear antonyms, a wide collocational span, usually allow identification of the field from which they have been taken, are often hypernyms.
- corpus** /'kɔ:pəs/, pl **corpora** /'kɔ:pərə/ or **corpuses** /'kɔ:pəsɪz/ A collection of language data brought together for linguistic analysis.
- creole** /'kri:əʊl/ A pidgin language that has become the mother tongue of a speech community (through a process of **creolization**).
- Cyrillic** /sɪ'rɪlɪk/ Alphabet used for Russian and other Slavic languages. Devised by St Cyril.
- dangling or hanging participle** /dæŋɡlɪŋ pɑ':tɪsɪpl, hæŋɡɪŋ pɑ':tɪsɪpl/ A participle which does not have a subject in the sentence, eg *Looking out of the window, the mountains seemed very close*. The construction is usually considered 'fault of style'. Also called **unattached or unrelated participle**; cf **absolute construction**.
- denotation** /di:nəʊ'teɪʃn/ The objective ('dictionary') relationship between a word and the reality to which it refers; also called **cognitive** or **referential meaning**; cf **connotation**.
- derivation** /,dɛrɪ'veɪʃn/ A major process of word formation in which affixes are added to simple words to produce new words (*act* ⇒ *action*); cf **inflection**.
- determiner** /dɪ'tɜ:mɪnə/ A word class that determines or limits a noun phrase. Examples: *a, the, each – every, this – that, some – any, no – none*.
- diachrony** /daɪ'ækroni/, **diachronic** /daɪ'ækronɪk/ The study of language from the historical

point of view, tracing the phonological, grammatical and semantic changes over a period of time; *cf* **synchrony**.

dialect /'daɪələkt/ A language variety in which use of grammar and vocabulary identifies the regional or social background of the user. The distinction between dialects and languages may not be clear-cut and may depend upon political considerations; *cf* **accent 1**.

digraph /'daɪgrɑ:f/ **1** A graphic unit in which two symbols have combined to function as one (*encyclopaedia*). **2** Any sequence of two letters pronounced as a single sound (*ship*, *wood*). There is a greater degree of consistency in English in the use of consonant digraphs and trigraphs than in vowel digraphs (McArthur 1998).

discourse /'dɪskɔ:s/ A continuous stretch of (especially spoken) language longer than a sentence.

disjunct /'dɪsdʒʌŋkt/ is an adverbial expression not integral to the clause to which it is attached, and not, like a *conjunct*, serving as a link between clauses. Disjuncts are expressions like *fortunately*, *naturally*, *hopefully* (as in *he's coming tomorrow*, *hopefully*), and *as things turned out* representing the speaker's commentary on or evaluation of what is said; also called **sentence adverbial**.

disyllabic /,daɪsɪ'læbɪk/ Having two syllables.

duality (of structure) /dju:'æləti əv 'strʌktʃə/ The way meaningless elements of language at one level (sounds and letters) combine to form meaningful units (words) at another level.

dynamic passive /daɪ,næmɪk 'pæsɪv/ One referring to an action or process as opposed to a state. *Eg* in *He's married to my older sister* the form *is married* is stative while *get married* in *They are getting married next month* is dynamic.

dynamic verb /daɪ,næmɪk 'vɜ:b/ A type of verb which typically occurs in the continuous form and in the imperative and which expresses such meanings as activity, progress, and bodily sensation (*run*, *kick*). Contrasts with **stative** or **static** or **state verbs** (*seem*, *suppose*).

elision /'ɪlɪʒn/ The omission of sounds in connected speech (*bacon'n'eggs*, *ol'man*, *gonna*, *wannabe*, *suppose* /spəʊz/, *factory* /'fæktəri/, *mostly* /'mɒʊsli/).

ellipsis /'ɪlɪpsɪs/ The omission of part of a sentence, *eg* for economy or emphasis, where the missing element is understood from the context, *eg* A: *Where's the book?* B: *[It's] On the table.* or *[It's] A nice day, isn't it?*

emoticon /'ɪməʊtɪkɒn/ A symbol formed from punctuation symbols and typed in in an email or text message showing the sender's mood or attitude, *eg* ;) 'wink (I'm making a joke)', :('displeased, sad', :-0 'surprised, shocked'. The best know is the *smiley* :-). The term *smiley* is often used for all emoticons. *Emoticon* is a blend of *emotion* and *icon*.

emotive meaning /ɪ,məʊtɪv 'mi:nɪŋ/ The emotional content of a use of language.

eponym /'epənɪm/ The name of a person after whom something, *eg* a place, a book title, is named (*atlas*, *sandwich*, *stetson*, *Cz grázl*).

etymology /,etɪ'mɒlədʒi/ The study of the origins and history of the form and meaning of words. Thus the etymology of *son* relates it to Old English *sunu*, with German *Sohn* and Czech *syn* to a reconstructed Indo-European form **sūnú* 'born'.

external history /ɪk,stɜ:nl 'hɪstəri/ The history of a language as the means of communication in a community, *eg* the use of English, French and Latin in the Middle Ages, the spread of English to Australia; opposed to **internal history**, *ie* the history of the structure of English, *eg* changes in the rules of word order, the loss of case ending in nouns, changes in pronunciation.

extralinguistic /,ekstrəlɪŋ'gwɪstɪk/ Said of anything (other than language) to which language can relate.

first language /,fɜ:st 'læŋgwɪdʒ/ The language first acquired as a child (mother tongue),

native language), or preferred in a multilingual situation.

folk etymology /fəʊk etɪ'mɒlədʒi/ Based on associative guessing and altering an unfamiliar word to make it more familiar (*asparagus* ⇒ *sparrow-grass*; Italian *girasole* 'sunflower' ⇒ *Jerusalem* in *Jerusalem artichoke* 'topinambur'; *contredance* is the French version of *country dance*); also called **popular etymology**. *History* – *herstory*, *boycott* – *girlcott*, *bikini* – *monokini* are instances of folk etymology.

form class /'fɔ:m klɑ:s/ A grammatical group to which a particular word belongs to according to the way it is used in a sentence, *eg* noun, verb, adjective *etc.*; also called **'word class, part of 'speech**

fossilized /'fɒsəlaɪd/ Said of any construction that lacks productivity, *eg* idioms (*spick and span*), formulaic utterance (*So be it!*), participles in *-en* (*proven*).

fronting /'frʌntɪŋ/ **1** In phonetics, articulation of a sound further forward in the mouth than is normal. **2** In grammar, moving a constituent from the middle or end of a sentence to the front (*Smith his name was*).

function word /'fʌŋkʃn wɜ:d/ A word whose role is largely or wholly to express a grammatical relationship (*to, a*); also called a **functor, a form word, a grammatical word** or a **structural word**; *cf* **content word, lexical word**.

Germanic /dʒɜ:'mæni:k/ Branch of Indo-European which includes Danish, Dutch, German, Norwegian, Swedish. The hypothetical common language, called Proto-Germanic or Common Germanic, is not directly attested.

gradable /'greɪdəbl/ *Pretty, hard* or *big* are gradable adjectives. They that can be compared or intensified (*big* ⇒ *very big, bigger*). *Perfect* or *dead* are not gradable and are sometimes called **absolute adjectives**.

grammar /'græmə/ **1** The rules in a language by which words change their forms and are combined into sentences (Cz *mluvnice*). **2** A book (Cz *mluvnice*). **3** A systematic account of the structure of a language, including phonology, semantics, word-formation *etc* (Cz *systém jazyka*).

grapheme /'græfi:m/ The smallest contrastive unit in the writing system of a language (*t, e, ;, ?*); *cf* **contrast**.

hapology /hæp'lɒlədʒi/ The omission of one or more similar sounds, *eg* /'laɪbri:/ for *library* and /'prɒbli:/ for *probably*. Modern English *England* developed from Old English *Englaland*, Lat. *sĕpendium* developed from *stĭpendium*, Medieval Latin *īdōlatrīa* developed from ecclesiastical Latin *īdōlolatrīa*, Czech *mineralogie* should be *mineralologie*.

historical linguistics /hɪ'stɔ:rikl lɪŋ'gwɪstɪks/ The study of the development of language and languages over time; also called **diachronic linguistics** or (with different emphasis) **comparative philology**.

homonym /'hɒmənim/ Words with the same form but different meanings. Homonyms may be identical in both sound and spelling (*ear* 'corn' and *ear* 'body part') or may be the same in spelling only (**homographs**, also called **heterophones**, *eg* *wind* /wind/ 'air' and *wind* /waɪnd/ 'turn') or the same in sound regardless of spelling (**homophones**, also called **heterographs**, over 600 sets in English, *eg* *road* – *rode* – *rowed*).

icon /'aɪkɒn/ A sign that physically resembles the entity to which it refers, *eg* photographs, diagrams, onomatopoeic words; *cf* **index**.

idiolect /'ɪdiəlekt/ The linguistic system of an individual speaker or writer, which may be marked by peculiarities of vocabulary, grammar, and pronunciation; also called **personal dialect**.

idiom /'ɪdiəm/ A sequence of words that is a unit of meaning (*kick the bucket* = 'die'); also called a **fixed** or **frozen expression**; archaic term **idiotism**.

- index** /'Indeks/ A type of sign which is based on factual relationship or in which the signifier is usually caused by the signified, *eg* smoke and fire, rapid pulse as a symptom of fever; scars, footprints, and deictic elements.
- inflection/inflexion** /In'flekʃn/ **1** In grammar, an affix that signals a grammatical relationship, *eg* case, tense (*girl's, walked*). **2** In phonetics, change in voice pitch during speech.
- intransitive verb** /In'trænsətɪv ,vɜ:b/ In English grammars a verb which cannot have an object or be used in the passive, *eg She vanished*. In Czech grammars usually a verb with an indirect object. **Transitive verbs** in English are verbs which take an object while in Czech they take an object in the accusative.
- intrusion** /In'tru:ʒn/ The use of sounds in connected speech that do not appear when the words or syllables are heard in isolation, *eg intrusive r* between vowels as in *law(r) and order, Cola(r) advertisement*.
- jargon** /'dʒɑ:gən/ **1** The technical language of a special field. **2** The obscure use of specialized language.
- kinesics** /kɪ'ni:sɪks, kaɪ-/ The study of meaningful gestures and other body movements in communication.
- language acquisition** /'læŋgwɪdʒ ,ækwɪzɪʃn/ **1** The process of learning a first language in children. **2** The analogous process of gaining a foreign or second language.
- language change** /'læŋgwɪdʒ ,tʃeɪndʒ/ Change within a language over a period of time.
- lexeme** /'leksɪ:m/ A word considered as a lexical unit, *eg* the verb *to sing*, in abstraction from various forms *sing, sang, sung, sings, singing*); also called **lexical item**.
- lexical word** /'leksɪkl ,wɜ:d/ A word with lexical meaning, *eg* a verb expressing an action, event, or state, as opposed to grammatical meaning: thus in *that man*, *man* is a lexical word, *that* a grammatical word.
- lexicography** /,leksɪ'kɒgrəfi/ The art and science of dictionary-making (carried on by **lexicographers**).
- lexicology** /,leksɪ'kɒlədʒi/ The study of the history and present state of a language's vocabulary (carried on by **lexicologists**).
- lexis** /'leksɪs/ The total vocabulary of a language, especially in dictionary form.
- lingua franca** /,lɪŋgwə 'fræŋkə/ A medium of communication for people who speak different first languages. Latin was the *lingua franca* of medieval Europe. English is the *lingua franca* of India, Pakistan and other countries. (The Italian name *lingua franca* 'Frankish language' referred to a mixture of Italian with French, Greek, Arabic, and Spanish, used in the Levant [Cz *Levanta*], *ie* in the eastern part of the Mediterranean, with its island and neighbouring countries, *esp* Lebanon and Syria.)
- linking** /'lɪŋkiŋ/ A sound introduced between two syllables or words, for ease of pronunciation, as in the English **linking r** in *car and bus*.
- malapropism** /'mæləprɒpɪzəm/ An inappropriate word, used because of its similarity in sound to the intended word (*It's a strange receptacle* instead of *It's a strange spectacle*); also called catachresis. Based on the character of Mrs Malaprop in Sheridan's play *The Rivals*, 1775 (from French *mal à propos* 'inappropriate'). This kind of joke, though, is older than the name: Shakespeare's Dogberry and Verges in *Much Ado About Nothing* make similar errors (*salvation* instead of *damnation* etc); *cf* **slip of tongue**.
- marked** /'mɑ:kt/ A marked unit has a feature, or the positive value of a feature, as opposed to lacking it or having the negative value, *eg* (i) *play* is unmarked and *played* has the mark -*ed*, (ii) *horse* is a more general, unmarked term, while *mare* is marked for femaleness, and *cow* is unmarked, while *bull* is marked for maleness, (iii) *such people I dislike* is marked as opposed to *I dislike such people*. The terms **marked** and **unmarked** were introduced

by Nikolay Trubetzkoy in relation to pairs of phonemes.

metalanguage /'metələŋgwɪdʒ/ A language used for talking about language.

metaphor /'metəfə/ A figurative expression in which one notion is described in terms usually associated with another, eg *neck (of a bottle) – hrdlo (láhvě)*. We find all sorts of metaphors in computer language: *mouse, bug, virus, menu, memory, spam, cut and paste*. In metaphor, the resemblance between notions etc. is not directly stated: referring to a man as *that pig*, or saying *he's a pig* is metaphorical, whereas *he's like a pig, he eats like a pig* are **similes** /'sɪməliz/.

metathesis /mə'tæθəsɪs/ An alteration in the sequence of elements in a word or sentence, eg the pronunciation *aks* for *ask*, or colloquial Czech *cerel, levorvel* for *celer, revolver*. It is a noticeable feature of language history, eg the English numerals *three – third* developed from Old English *threo – thridda*.

metonymy /mɪ'tɒnɪmɪ/ The use of the name of one object or concept for that of another to which it is related or of which it is a part, eg *the bottle* substituting for drinking, *the Crown* for monarchy, *the stage* for the theatre. The history of *bureau* may serve as an example of **metonymic change** of meaning: the original meaning was 'cloth used to cover desks', then it was transferred to 'desk' itself and then to 'agency etc' working from a desk.

modification /,mɒdɪfɪ'keɪʃn/ Adverbs modify verbs, adjectives, adverbs or whole sentences, adjectives modify nouns.

morpheme /'mɔ:fi:m/ The smallest contrastive unit of grammar (*man, de-, -tion, -s, etc.*).

neologism /ni'ɒlədʒɪzəm/ The creation of a new word out of existing elements (*postperson*); also called a coinage; cf **blend**.

normative /'nɔ:mətɪv/ A normative linguistic rule which is considered to set a socially approved standard of correctness (or norm) for language use; cf **prescriptive**.

onomatopoeia /ɒnəu,mætə'pi:ə/ Words that imitate the sounds of the world (*moo, baa, cuckoo*). Words like *growl, sizzle, splash, swish* are often called 'semi-onomatopoeia'. Languages differ slightly in their choice of onomatopoeic words: E *cock-a-doodle-do*, Cz *kikirikí*, Jap *kokokokko*; E *bow wow* or *woof woof*, Cz *haf haf*; E *moo*, Cz *bú*; E *baa*, Cz *bé*; E *cuckoo*, Cz *kuku*.

open class /'əʊpən klɑ:s/ A class of words in which new items are constantly being created: nouns, full verbs, adjectives, derived adverbs; cf **closed class**.

operator /'ɒpəreɪtə/ The first auxiliary verb in the verb phrase, so called because it is the form that operates as the question-forming word, eg *has been reading*.

orthoepy /'ɔ:θəʊpi/ The study of correct pronunciation; in Britain especially as practised in the 17c and 18c.

orthography /ɔ:'θɒgrəfi/ The study of the use of letters and the rules of spelling in a language.

paradigmatic /,pærədɪg'mætɪk/ Said of the relationship of substitution between a linguistic unit and other units at a particular place in a structure (*I saw **the/my/that/her** (etc.) car*); cf **syntagmatic**.

partitive /'pɑ:tətɪv/ Denoting a grammatical construction used to indicate that only a part of a whole is referred to, eg *some of the children, a slice of bacon*.

passive /'pæsɪv/ A clause in which the actor of the verb is not the grammatical subject, eg *The letter was written by a boy*.

penultimate /pə'nʌltɪmət/ Last but one.

performance /pə'fɔ:məns/ As defined by Chomsky, the actual language behaviour as distinct from **competence**, ie the knowledge of the grammar of a language as a formal abstraction.

phatic /'fætɪk/ Said of language used to maintain and develop relations between speakers.

phoneme /'fəʊni:m/ The smallest contrastive unit in the sound system of a language; *cf* **contrast**.

phonetics /fə'netɪks/ The science of speech sounds, especially of their production, transmission, and reception; *cf* **acoustic phonetics**.

phonetic spelling /fə'netɪk 'speliŋ/ A spelling system that represents speech sounds in a one-to-one way.

phonology /fə'nɒlədʒi/ The study of the sound systems of languages.

pidgin /'pɪdʒɪn/ A language with a reduced range of structure and use, with no native speakers.

pleonasm /'pli:ənæzm/ The use of more words than are necessary to say something, *eg free gift, a new innovation, to see with one's eyes*.

polysemy /pə'li:si:mi, 'pɒli:si:mi/, also **multiple meaning** A term for a word's capacity to carry two or more distinct meanings, *eg screen* 'television screen', 'cinema screen', 'piece of furniture'

polysyllabic /pɒlɪs'tæləbɪk/ Having more than one syllable.

pragmatics /præg'mætɪks/ The study of the factors influencing a person's choice of language.

prefix /'pri:fɪks/ An affix added initially to a root (**unhappy**); *cf* **affix**.

prescription /prɪ'skrɪpʃən/ An authoritarian (**prescriptive** or **normative**) statement about the correctness of a particular use of language; *cf* **normative**.

productivity /,prɒdʌk'tɪvəti/ **1** The creative capacity of language users to produce and understand an indefinitely large number of sentences. **2** The potential of a linguistic rule to produce many instances of the same type; for example, the rule 'add -s to form a plural noun' is **productive**, whereas the rule 'change *a* to *e* to make a plural noun' is **unproductive**, being valid only for *man/men*; *cf* **fossilized**.

prosody /'prɒsədi/ The linguistic use of pitch, loudness, tempo, and rhythm.

purism /'pjʊərɪzəm/ The view that a language needs to preserve traditional standards of correctness and be protected from foreign influence.

question /'kwɛstʃən/ *Question, statement and command* are semantic terms but they are often used interchangeably with the formal terms *interrogative sentence* etc. There are three basic types of questions: (i) *yes-no questions*, e.g. *Did she understand?* (otázka zjišťovací), (ii) *wh-questions*, e.g. *Where has he gone?* (otázka doplňovací), (iii) *alternative questions*, e.g. *Are you expecting Jane or her sister?* (otázka rozlučovací).

reciprocal pronoun /rɪ'sɪprəkl ,prəʊnəʊn/ *each other, one another*

reference /'refrəns/ The relationship between linguistic forms and entities in the world (**referents**); *cf* **sense relations**.

rhyming slang /,raɪmɪŋ 'slæŋ/ replaces words with rhyming words or phrases, typically with the rhyming element omitted, *eg* in Cockney rhyming slang *butcher's*, short for *butcher's hook*, means 'look': *Take a butcher's at her*. Further examples: *daisy roots* 'boots', *apples and pears* 'stairs', *deep see diver* 'fiver'. (Julian Franklyn, *A dictionary of rhyming slang*, 1961).

Romance /rəʊ'mæns/ After the Norman conquest, Middle English was heavily influenced by French. Like Albanian and Maltese, English is sometimes called a *semi-Romance language*, or even *French badly pronounced*.

Romani, Romany /'rɒməni, 'rəʊməni/ English borrowings from Romani: *pal* 'a friend', *nark* 'an informer'.

root /ru:t/ **1** In grammar, the base form of a word, from which other words derive, *eg mean* in *meaningful*; *cf* **stem**. **2** In etymology, the earliest form of a word, *eg* the Indo-European

- **k'əmtóm*, whose Modern English continuation is *hundred*. **3** In phonetics, the furthest-back part of the tongue.
- schwa/shwa** /ʃwə:/ An unstressed vowel [ə] made in the centre of the mouth, heard at the end of such words as *after* and *the*.
- sentence** /'sentəns/ The largest structural unit that displays stateable grammatical relationships, not dependent on any other structure.
- sign** /saɪn/ **1** A feature of language or behaviour that conveys meaning, especially as used conventionally in a system; *see icon, index, symbol*. **2** A mark used as an element in a writing system; also called a symbol. **3** Deaf sign language.
- simile** /'sɪməli/ A phrase that describes something by comparing it to something else using the word *like* or *as*, making the description more vivid; *eg sell like hot cakes, like a fish out of water, as strong as an ox, as thick as thieves*. The comparison in a simile is more or less fanciful or unrealistic while *some dogs are like wolves* is a realistic comparison.
- slang** /slæŋ/ **1** Informal, nonstandard vocabulary. Slang is used to establish or reinforce social identity or cohesiveness. **2** The jargon of a special group.
- sociolect** /'səʊʃiəlekt/ A linguistic variety defined on social (as opposed to regional) grounds, such as a social class or occupational group.
- sociolinguistics** /,səʊʃiəliŋ'gwɪstɪks/ The study of the relationship between language and society.
- speech act** /'spi:tʃ ækt/ An utterance defined in terms of the intentions of the speaker and the effect it has on the listener, *eg* a directive.
- speech event** /'spi:tʃ ɪvent/ A specific act or exchange of speech (greeting, sermon, conversation, etc.).
- spelling** /'spelɪŋ/ The rules that govern the way letters are used to write the words of speech; also, a particular sequence of letters in a word.
- spelling pronunciation** /'spelɪŋ prən'ansi,eɪʃn/ The pronunciation of a word based on its spelling (*says as /seɪz/, often with /t/*).
- spelling reform** /'spelɪŋ rɪ'fɔ:m/ A movement to make spelling more regular in its relation to speech.
- split infinitive** /splɪt ɪn'fɪnətɪv/ The insertion of a word or phrase between *to* and the infinitive form of the verb in English (*to boldly go*).
- spoonerism** /'spu:nəɪzəm/ A slip of the tongue which involves the exchange of initial sounds. If the slip produces humorous result, it is called spoonerism, after William Archibald Spooner (1844–1930), warden of New College Oxford, to whom several examples are attributed, *eg queer old dean* instead of *dear old queen*. Czech examples: *příjem zástav opraven; cf slip of tongue*.
- standard** /'stændəd/ A prestige variety, used as an institutionalized norm in a community; forms or varieties not conforming to this norm are said to be nonstandard or (pejoratively) substandard.
- statement** /'steɪtmənt/ A sentence that asserts or reports information (*I could hear a dog barking*).
- stative** /'steɪtɪv/ Most stative verbs refer to states, not to actions or events. They are not normally used in progressive tenses. *Eg belong, contain, know, love, remember*.
- stem** /stem/ The element in a word to which affixes are attached; *cf root 1*.
- stress** /stres/ The degree of force with which a syllable is uttered; syllables may be stressed or unstressed in various degrees (*heavy, weak, etc.*).
- structuralism** /'strʌktʃərəlɪzəm/ An approach that analyses language (or any human institution or behaviour) into a set of structures.
- structure** /'strʌktʃə/ **1** A network of inter-related units. The meaning of the parts can be

specified only with reference to the whole. In this sense, **structure** and **system** are often synonymous. **2** A pattern of linguistic elements at some level of analysis (eg grammar, phonology).

subjunctive /səb'dʒʌŋktɪv/ The mood which traditionally expressed doubt, or a wish or a hypothetical statement. It's rare in modern British English: *If I were you ...* It's used in American English: *I insist that he go to town.*

substrate /sʌbstreɪt/, **stratum** /sʌstrɑ:təm/ A variety that has influenced the structure or use of a more dominant variety of language (the superstratum) in a community; eg the influence of Gaelic on Irish English in the construction *I am after eating my dinner* for 'I have eaten my dinner'.

suffix /sʌfɪks/ An affix added at the end of a word to form a derivative, eg *-ation*.

symbol /sɪmbl/ A type of sign which is based on learned conventional relationship between the form of the sign and the object, eg a red light as a signal to traffic, any word with the property of **arbitrariness**, shapes of letters of the alphabet and shapes of numerals.

synchronic /sɪŋ'krɒnɪk/ Said of an approach that studies language at a theoretical 'point' in time; contrasts with **diachronic**.

synonym /sɪnə'nɪm/ A word that shares the same denotation with another word. Absolute synonyms, if they existed, would have the same connotation, distribution, frequency, stylistic meaning. Examples of partial synonyms: *a nasty smell – an obnoxious effluvium – an 'orrible stink*; *adj. synonymous*.

synsemantic /sɪnsə'mæntɪk/ A synsemantic word or phrase has no meaning by itself but only in conjunction with one or more other words; other terms: form word, function word, grammatical word; synsemantic words are usually closed-class items; cf **autosemantic**.

syntagmatic /sɪntæg'mætɪk/ Said of the linear relationship between elements in a word or construction.

She ↔ gave ↔ me ↔ the ↔ book

handed

passed

↔ = syntagmatic relations
= paradigmatic relations

In a similar way, we can identify the syntagmatic relationships of /b/ (*b-it, a-bove, ro-b*) and its paradigmatic relationships (*b-it, p-it, n-it*).

synthetic /sɪn'θətɪk/ A type of language which expresses its grammatical relations through inflections rather than through word order; cf **analytic**.

taboo /tə'bu:/ A word known to speakers but avoided in speech, for reasons of politeness, religion, decorum etc.

tautology /tɔ:'tɒlədʒi/ An unnecessary repetition of a word or idea, eg *She was alone by herself* or *all well and good*. Tautology may be less obvious in phrases with archaic elements, eg *by hook or by crook, rack and ruin*.

text /tekst/ A stretch of spoken or written language with a definable communicative function (news report, poem, road sign, etc.).

theme /θi:m/ The element at the beginning of a sentence that expresses what is being talked about (*The cat was in the garden.*)

transformation /trænsfə'meɪʃn/ A formal linguistic operation (a transformational rule) that shows a correspondence between two structures, eg active and passive voice sentences; a grammar that uses transformations is called a transformational grammar.

transitive verb see **intransitive verb**

unproductive /ʌnprə'dʌktɪv/ Said of a linguistic feature that is no longer used in the creation

of new forms, such as the *-th* of *length*, *width*; cf **productivity**.

usage /'ju:sɪdʒ/ The speech and writing habits of a community, especially when there is a choice between alternative forms (divided usage).

voice /vɔɪs/ **1** In phonetics, the auditory result of vocal fold vibration (voiced sounds [b], [z], [e]). **2** In grammar, a grammatical system varying the relationship between subject and object of the verb, especially contrasting active and passive voices (*The cat saw the dog* vs. *The dog was seen by the cat*).

word /wɜ:d/ The smallest unit of grammar that can stand alone as a complete utterance, separated by spaces in written language and potentially by pauses in speech.